

BİRLEŞİK
Kafkasya
(VEREINIGTES KAUKASIEN)

Kafkasya İstiklâl Komitesinin Organıdır

Her ay üç dilde çıkar:
Türkçe, İngilizce ve Rusça

Yazı Kurulu Başkanı: A. KANTEMİR
İdarehane adresi: München 8, Steinstr.40

3 ncü yıl

Eylül 1953

No 9 (26)

Dr. Adenauer'in zaferi ve Sovyet politikasının iflâsı

Bütün dünyanın büyük bir dikkatle takip ettiği Bundestag (Batı Almanya meclisi) seçimleri, Batı Almanyada 6 eylülde yapılmıştır.

Alman halkı, oyunu, ezici bir çoğunlukla demokrat bloka ve 1949 dan beri Alman politikasını idare eden Dr. Adenauer'e vererek, iç ve dış politika meseleleri hakkında kararını bildirmiştir.

Avrupanın mukadderatı ve hür dünyanın müdafaası ile bütün dünyada sulhun takviyesini alâkadar eden büyük milletlerarası meselelerin mecmuu Alman seçimlerine bağlı bulunmaktadır. Alman meselesi esaslı bir şekilde halledilmeden ve Alman halkının kanunî taleplerini tatmin edecek sulh yapılmadan harp sonrası Avrupasının kalkınması imkânsızdır.

Bir çok milletlerarası meselelerin ve bilhassa Alman meselesinin halli bütün dünyanın ve insanlığın kalkınması hususunda hayali tasavvurlara sahip olan ve bu tasavvurları, ikinci dünya savaşından sonra, bütün dünyaya ısrarla kabul ettirmek hedefini güden Sovyet hükûmetinin kabahati yüzünden sürüncemede kalmıştır. Yine Sovyet hükûmetinin kabahati yüzünden, içinde dünyanın demokrat ve sovyet olmak üzere iki cepheye ayrıldığı ve Almanyanın iki cephe arasında ihtilâf mevzuu haline geldiği, soğuk harp havası husule gelmiştir.

Adıgeçen blokların her birinin millî, sosyal, ekonomik ve milletlerarası siyasi meseleler hakkında kendi ideolojisi, kendi prensipleri ve kendi programı vardır.

Sovyet gerçekliği şeraiti içinde, işgal memleketlerindeki bütün meseleler, orada serbest seçimler ve millî hükûmranlık olmadığı için, doğrudan doğruya Moskova tarafından verilen emirlerle halledilmektedir.

Savaş sarsıntılarından sonra, halkın kendi millî ve ekonomik kalkınması için, şu veya bu yolu serbestçe seçebildiği Batı Almanyada ise vaziyet başkadır. Batı

Almanyadaki demokratik hürriyetlerden istifade eden Sovyet hükûmeti, seçimlerin kendi lehinde neticelenmesi için tesirli bütün vasıtalarla tevessül etmiştir. İstenilen hedefe varmak için, tehdit, rüşvet ve sahte vesikalar ve büyük para meblâğlarıyla techiz edilen 10 binden fazla propagandacının, tebdili kıyafet ederek, Batı Almanyaya sokulması gibi bütün çarelere baş vurulmuştur.

Maamafih, seçimlere tesir edecek en kuvvetli silâh olarak Grottewohl'un ve Pieck'in kukla hükûmeti kullanıldı. Seçimlerin arifesinde, başbakan başta olmak üzere, bir çok bakanlardan ve mütehassıslardan müteşekkil bulunan ve fevkalâde iyi kabul edilen kalabalık Doğu Almanya hükûmet delegasyonu Moskova'ya çağırıldı. Sovyet hükûmetiyle sözde Alman Demokrat Cumhuriyeti hükûmet delegasyonu arasında 20-22 ağustos tarihlerinde vukubulan ve "Pravda" gazetesinin haber verdiğine göre, "hakikî samimiyet ve dostluk havası içinde" cereyan eden müzakereler esnasında, yine Sovyet gazetesinin fikrine göre, gerek Avrupa sulhu için ve gerekse Sovyet ve Alman halkları arasında sulhun takviyesi için ehemmiyeti haiz meseleler görüşülmüştür.

Müzakereler neticesinde, Sovyet hükûmeti "cömertlik" göstererek, Doğu Almanyadaki Sovyet müesseselerini, hiç bir karşılık istemeden "Alman Demokrat Cumhuriyetinin" mülkiyetine terketmiş ve 1945 den beri işgal masraflarından biriken paralardan ve umumiyetle harp sonrası bütün devlet borçları taleplerinden Doğu Almanya lehine vazgeçmiştir. Halk Meclisine Moskova seyahati hakkında rapor veren Grottewohl'un itirafına göre, 13,5 milyar mark tutarında olan Sovyet hükûmetinin bu "alıcınabane" yardımı, "halkımızı taahhüt altına sokmaktadır". Grottewohl tehditkâr bir surette ve aleni olarak demiştir ki, Alman halkının 6 eylülde vereceği siyasî kararın büyük ehemmiyetini anlaması, yâni, seçim bültenleriyle Adenauer'i devirerek, Sovyet diktatörünün emri altında Almanyanın birleşme yoluna açması lâzımdır.

Aksi taktirde, Malenkovun Alman seçimleri münasebetiyle söylediğine göre, "Almanya yeni tecavüzün en mühim Avrupa ocağı olacaktır". Bütün bu tehditlere ve entrikalara rağmen Batı Almanyanın Bundestag'ına bir tek komünist girememiştir. Başka türlü de olamazdı. Berlinde 17 haziranda vukua gelen kanlı hâdiselerden sonra, diye biliriz ki, Alman halkı kararını vermiştir, ve eğer Doğu Almanyada hakikî serbest seçimler yapmak imkânı olsaydı, komünistler Doğu Almanyanın kendisinde de, belki de, bir tek yer alamazlardı.

Calibi dikkat şudur ki, ikinci dünya savaşının kâbusu altında bulunan bir kısım yabancı matbuatı ve bilhassa bir kısım Avrupa matbuatı, Adenauer'e Hitlerin bıyıklarını takmak suretile yaptıkları tefsirlerde, Alman tehlikesinin yeniden doğabileceği hususundaki korkularını belirterek, kasden veya bilmeyerek Malenkovun tezini desteklemektedirler. Psikolojikman kolayca anlaşılan bu gibi mütalaalar, bugünkü şartlar içinde hiç bir esasa dayanmamakta ve Sovyet değirmenine su dökmektedir.

Diğer taraftan aynı matbuat, Batı Almanyadaki seçimler münasebetile söylediği nutuktan dolayı Amerika Birleşik Devletleri Dışbakanı Dulles'i, esassız

olarak, Almanyanın iç işlerine karışmakla itham ederek, ona karşı hücumda bulunmuştur. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Almanyanın hudutları dışında ve bilhassa Avrupanın başkentlerinde Alman seçimleri etrafında kıyametler kopmuş, hayli gürültü ve konuşmalar olmuş ve entrikalar çevrilmiştir. Bu arada seçimler Batı Almanyanın kendisinde, Alman halkına has disiplinle ve sükûnet içinde hazırlanmış ve yapılmıştır.

Çalışkan Alman halkı, siyasî sahneye çıktığından beri büyük bir ustalık ve inatla, bitaraf sosyal-demokratların ve sağcı milliyetçilerin muhalefetini yenerrek Alman halkını sulh emeğine, kuruluşa ve itidale çağıran ve kendi halkını sefaletten ve harabelerden kurtarmak hedefini güden başbakan Adenauer'in faaliyetini takdir etmiştir. Dr. Adenauer, Almanya ve Avrupa şöyle dursun, fakat aynı zamanda, bütün hür dünyayı tehdit eden Sovyet tecavüzünden medeniyeti ve hürriyeti korumak maksadile, Avrupa birliğini ve müdafaa fikrini destekleyeceğini erkekçe ve açıkça söylemek cesaretini göstermiştir.

1949 seçimlerinde Adenauer'in partisi (Hristiyan-Demokrat Birliği) ancak yüzde 31 oy toplayabilmişti. Bugün onun parti taraftarları, 487 mebus sandalyasından 244 ünü işgal etmişlerdir, ki diğer partilerle (Hür Demokratlar ve Alman Partisi) koalisyon, ona mecliste üçte iki kadar mutlak bir çoğunluk temin etmektedir. Başka türlü ifade edilecek olursa, Alman halkı başbakanın politikasını tasvip etmiş ve ona, temelinde sağlam politik ve ekonomik prensipler bulunan, faaliyetini devam ettirmek imkânını vermiştir.

Adenauer'in Avrupa hususundaki ve daha geniş manadaki dış politikasının esas hattı malûmdur. Yalnız burada şunu kaydetmek lâzımdır ki, telegraf ajanslarının son haberlerine göre, Alman başbakanı, komşu Fransa ile, Saar meselesi hakkında bir anlaşmaya varmak için, iyi niyet ve büyük arzu göstermektedir. Keza aynı haberlerden anlaşılıyor ki, Alman başbakanı Oder-Neiss hattının öte tarafında bulunan Alman toprakları için Alman-Polonya kondominium'u (müşterek idare) teklif etmektedir. Tabii, meselenin bu şekilde halli ancak hür Polonya ile mümkündür. Bu da zaman meselesidir.

Almanya ile halli gereken meselelerin tafsilâtına girmeden, şunu kaydedebiliriz ki, Dr. Adenauer alâkadar memleketlerle bilâvasıta müzakereler ve anlaşmalar yapmak suretile, komşularla olan bütün ihtilâflı meseleleri sulhen hall etmek arzusunda bulunmaktadır. Bu keyfiyet şunu gösteriyor ki, Avrupa fikrinin de galebe çaldığını gösteren Alman seçimlerinin neticesi, büyük milletlerarası ehemmiyeti haiz bulunmaktadır.

Neticede şunu ilâve etmek lâzımdır ki, Dr. Adenauer'in zaferi, aynı zamanda komünist ideolojisinin muvaffakiyetsizliğine parlak bir örnek teşkil etmekte ve Sovyet hükûmetinin Batı Avrupayı zaptetmek için tecavüz plânlarını kurduğu en mühim nevaljik yerde Sovyet politikasının iflâsını göstermektedir.

Azerbaycan muhacirlik matbuatının otuz yıllığı (1923—1953)

Yazan: Mirza Bala

Tarihinin 78 nci yılında bulunan Millî Azerbaycan matbuatı, vatan hudutları haricindeki devamının otuzuncu yıl dönümünü idrak ediyor. Bundan 78 yıl önce, Ağustos 1875 de Zerdaplı Melik-zade Hasan Bey tarafından tesis olunan "Ekinçi" gazetesiyle Azerbaycan matbuatının temeli atılmıştı. 26 Eylül 1923 de Resulzade Mehmed Emin Bey tarafından İstanbul'da tesis olunan "Yeni Kafkasya" dergisiyle de, Hür Azerbaycan millî matbuatının muhacerette temelleri kurulmuştur. Millî suurun doğmasında, gelişmesinde ve, gerçekleşen bir ideal halinde, millî bir güneş gibi parlamasında büyük bir rol oynayan Azerbaycan millî matbuatı, çarlar saltanatı devrinde, istiklâl çağına ulaşmaya kadar, çok çetin bir yol katetmişti. Bu çetin yolda millî ideali gerçekleştiren bir irade ile ve muvaffakiyetle temsil eden millî matbuat müstevlî Rus idaresini endişeye düşürmüştü. Üç yıl zarfında yalnız 55 nüsha intişar etmiş olan "Ekinçi" gazetesi, 1877 de, Rus-Türk harbi dolayısıyla, kapatılmıştı. 1879 dan 1891 yılına kadar Sait ve Celâl Ünsi-zade kardeşler tarafından çıkarılan "Ziya", "Ziyay-i Kafkas" ve "Keşkül" gazete ve dergileri de tatil ettirildikten sonra, Azerbaycan 1903 yılına kadar, onüç — ondört yıl gazetesiz kalmıştı. 1903 den 1904 yılına kadar devam eden ve Şahtatılı Mehmed Ağa tarafından çıkarılan "Şark-i Rus" adlı Türkçe ilk yevmî gazeteyi, 1905

inkılâbının temin ettiği nisbî hürriyet sayesinde, günlük "Hayat", "İrşâd" ve "Terakki" gazeteleriyle "Füyûzat", "Debistan" ve "Molla Nasreddin" gibi edebî, ilmî ahlâkî, terbiyevî ve mizahî dergiler takip etti. Azerbaycanın edebiyat, matbuat ve fikir hayatında birer devir açan bu matbuaların başında Topçubaşı Ali Merdan, Hüseyinzade Ali, Ağaoğlu Ahmed ve Celil Mehmed - Kuluzade beyler gibi şahsiyetler duruyordu. Büyük şairimiz Mirza Ali Ekber "Sabir" de "Molla Nasreddin" de yetişmişti.

Onları "Rehber" ve "Behlül" (1906), "Tekâmül" (1907), "Taze Hayat" (1907—1908), "İttifak" (1908—1909), "Zembûr" (1909—1910), "Sadâ", "Saday-i Vatan", "Saday-i Hak", "Saday-i Kafkas" (1908—1916), "Hakikat", "Güneş", "Yeni Hakikat", "Malûmat", "Yeni İrşâd", "Yeni Füyûzat", "Hilâl", "Necat", "İkbal", "Yeni İkbal" (1909—1917) gibi günlük gazete, edebî ve mizahî dergiler takip etti.

İstiklâl takaddüm eden yıllarda, yukarıdakilerden başka, matbuat âleminde mühim yer işgal eden gazetelerden Resulzade Mehmed Emin Beyin yayınladığı "Açık Söz" (1915—1918) bilhassa kayda şayandır. "Açık Söz" istiklâl dâvasının alemdarı idi. Bu sebeptendir ki 1918 katliâmı esnasında bolşevikler bu gazetenin idarehane ve matbaasını da ateşe vermişlerdi. Haftalık "Basiret" (1914—1920) bu devirde devam

etmiştir. Osmanlı edebî Türkçesiyle çıkan ve bu itibarla Hüseyinzade Ali Beyin "Füyûzat" ile tesis ettiği an'aneyi devam ettiren "Şelâle" (1913—1914), milliyet prensiplerini yayan "Dirilik" (1914—1916), ilmi, edebî ve terbiyevî "Mektep" (1911—1920) ve aynı karakterde olan "Kurtuluş" dergileri büyük bir okuyucu muhitine malik idiler. Başta "Molla Nasreddin" (1906—1920) olmak üzere "Tûtî", "Babay-i Emir" ve "Mezeli" gibi mizah ve renkid dergileri çıkıyordu.

Kısa bir infisalden sonra, millî Azerbaycan matbuatı, istiklâl devrinde yenisinden şu organlara dahi malikti: günlük siyasî ve edebî "Azerbaycan" (1918—1920) gazetesi, "Azerbaycan Hükûmetinin ihbarı" (1918—1920), "İttihad" (İttihad-i İslâm partisinin organı), "İl" (Ehrrar partisinin organı), "Dogru Yol" (Menşevik Sosyalistlerin organı), "Halkei" (Azerbaycan halkçı sosyalistler partisinin organı), "Al Bayrak" (Müstakil sosyalistlerin organı), "Halk Sözü" (Müstakil milliyetçi muharrirlerin organı), "Evrak-i Nefise" (sanat dergisi), "Zahmet Hayatı" ve "Kurtuluş Yolu" (kooperatifçiler dergisi), "Medeniyet Mecmuası" (milliyetçi münevverlerin dergisi), "Müsavat" ("Müsavat" partisinin organı) ve "İstiklâl" (aynı partinin organı).

* * *

Fikir, kanaat ve vicdan hürriyetinin de bir tablosu olan yukarıdaki satırlar Azerbaycan istiklâli devrinde hâkim olan hürriyet talâkkisinin bir vesikası da savılabilir. 27 Nisan 1920 tarihinde vukubulan kızıl Rus istilâsı bütün insanî ve millî hak ve hürriyetlerle beraber hür matbuata da nihayet vermişti.

Kızıl Rus istilâsı Azerbaycan halkını yalnız istiklâlden değil, hür ve serbest millî matbuatından da mahrum bırakmıştı. Yukarıda adlarını sıraladığımız ve gerek istiklâle takaddüm eden devirden intikal etmiş, gerekse istiklâl devrinde intişara başlamış gazete ve dergilerden yalnız "İstiklâl" dır ki, 1923 yılına kadar mevcudiyetini muhafaza edebilmişti. Fakat bu, "yeraltı hayata" geçmek ve gizli matbaalarda tâbedilmek suretile mümkün olabilmişti. 1923 ün birinci-teşrin ayında, bir tesadüf eseri olarak keşfolunan "müsavatçılar matbaasında" "İstiklâl" gazetesinin üç yıldanberi neşrolunmakta devam ettiğini hayretler içinde görmüşlerdi. "İstiklâl" in ele geçen nüshaları imha, makineleri tahrip, mürettipleri de Sibiryaya sürülmüşlerdi. Fakat müstevlilerin neşesi uzun sürmemişti. 26 Eylül 1923 tarihinde İstanbulda intişara başlayan "Yeni Kafkasya" Bakû'de elden ele dolaşıyor ve hemen-hemen aleni bir surette okunuyordu. Azerbaycan matbuatı tarihinde "muhacirlik devri" gibi yeni bir merhale başlamıştı. İstilâ altında inleyen muhtarip vatanın feryadlarını aksettiren bu hür ses bolşeviklerin rahatını kaçırmıyordu. Tifliste intişar eden "Yeni Fikir" gazetesi, "Yeni Kafkasya"nın ilk sayısındaki yazılara, en küçük havadislerle varıncaya kadar, birer birer cevap vermek ihtiyacını duymuştu. "Yeni Kafkasya"dan az önce Resulzade Mehmed Emin Beyin İstanbulda basılmış olan "Azerbaycan Cumhuriyeti, keyfiyet-i teşekkülü ve şimdiki vaziyeti" adlı eseri de, müstevlî kuvvetlerin satılık uçakları tarafından aynı hiddetle karşılanmıştı. Bakû'de intişar eden türkçe "Komünist" ve rusça "Bakinsky Rabogiy" ile Tifliste çıkan

türkçe "Yeni Fikir" ve ruşça "Zarya Vostoka" gazeteleri, Resulzade'nin sözlerini çürütmek için sahifeler dolusu yazılar yazmışlardı. Bu mesele ile Azerbaycan Komünist Fırkası da meşgul olmuş, Bakû komünistlerinin 12 nci kongresinde okunan rapor üzerine, Kafkasyanın o zamanki diktatörü Orjonikidze dahi söz alarak, söylediği uzun bir nutkunda demişti ki:

"Müsavâtçılar, bolşeviklerin milliyet meselesinde tatbik eyledikleri siyaseti, Şark milletleri nazarında itibardan düşürmek istiyorlar. Onlar ispat etmek istiyorlar ki, bugün müstakil bir Azerbaycan yoktur; Azerbaycanı idare eden Ruslardır. Resulzade'nin kitabı çantamdadır. Burada müellif bütün dikkatini bir şeye isbata hasrediyor ve diyor ki: evvelce Azerbaycan için Denikin tehlikesi vardı, şimdi de Lenin tehlikesi vardır."

O günkü şartlar dahilinde bolşevik propaganda ve faaliyeti için müsait bir zemin teşkil eden müslüman şarkı, "Yeni Kafkasya"nın devamlı neşriyatı sayesinde kızıl romantizm hastalığından kurtulmaya muvaffak olmuştu. Bolşeviklerin emperyalist hüviyetlerini bütün çıplaklığı ile meydana koyan bu hür matbuatın, kızıl müstevlileri ne kadar rahatsız ettiği, neşriyat ile mukabele etmekle iktifa etmeyüp resmî protestolara baş vurmaları ile de sabittir. Yalnız Azerbaycanlıların değil, bütün esir Türklerin hariçte çıkardıkları ilk dergi olan ve istilâ altındaki bütün esir milletlerin, bilhassa Kafkasya milletleriyle Türk ve müslüman illerinin hayat ve mücadelesini aksettiren "Yeni Kafkasya" ile başlayan millî neşriyat, millî istiklâl savaşımızın tarihî vesikaları olarak kalacak ve istikbalin nesilleri, mille-

timizin kızıl Rus istilâsı altındaki ızdırap ve mücadelesini bu vesikalardan öğreneceklerdir. Hariçte ve dahilde kuvvetle müessir olan bu hür "Yeni Kafkasya", aynı zamanda, Şarkın ve Garbın dört bir tarafına yayılan Azerbaycan muhacirliğinin bir fikir merkezi haline gelmiş, ve istiklâlci millî edebiyatın gelişmesinin temininde dahi mühim bir rol oynamıştır. İytilâlin ateşin şairi Gültekin bu dergide parlarmıştı.

* * *

Moskova "Yeni Kafkasya"nın neşriyatına tahammül edemiyordu. Hakkatleri haykıran bu hür ses susturmak için, elinden geleni yapmaktan çekinmiyordu. Sovyet Rusyanın o zamanki hariciye komiseri Çiçerin, 1925 yılının başlarında Tifliste vukubulan üçüncü Sovyetler kongresinden dönüşünde, Bakû'de Azerbaycanın dördüncü Sovyet kurultayında, irad ettiği nutkunda: "Son zamanlarda Müsavâtçıların Türkiye'deki faaliyeti bilhassa artmıştır. Biz defalarla Türkiye hükûmetine müracaat ederek, Sovyet hükûmeti aleyhine tevcih olunan bu gayrı kabili tahammül entrikaları protesto ve buna nihayet verilmesine talep ettik. Müsavâtçıların propagandası bilhassa bu son günlerde tezayüt ediyor. Müslümanların Azerbaycanda tazyik edildiklerine dair eski feryatlar tekrar olunuyor, müslüman ahali tarafından tekrar şikâyetler geliyor, muavenetler talep olunuyor" dedikten sonra Müsavâtçılara cevap olmak üzere "Azerbaycanın örnek teşkil edecek bir Sovyet Cumhuriyeti" haline getirilmesini teklif ediyordu. Gerek bu kongrede ve gerekse Bakû gazetelerinde Azerbaycan komünistlerinden Musabe-

kov, bugün "temizlenmiş" bulunan Bağırov, sonraları Bağırovun elile boğazlanan Ruhulla Ahundov, Ali Haydar Karayev, Dadaş Bünyatzade, Mustafa Kuliyev ve Rayevski "Yeni Kafkasya" ile meşgul olup durdular. "Yeni Kafkasya" ile yalnız Bakû ve Tiflis gazeteleri değil, Moskova, Kazan ve Taşkent komünistleri de meşgul oluyorlardı. Kın ve hiddetini "Yeni Kafkasya"ya "dergicik" demek suretile tatmin eden "Pravda"dan başka Sovyet İlimler Akademisi neşriyatından "Yeni Şark" (Noviy Vostok) dergisi de "cevaplar" dercediyordu. Kazanlı komünistlerden Alimcan İbrahimov "Karamayaklar" adı altında neşrettiği bir kitabında, Resulzade Mehmed Emin Beyin "Azerbaycan Cumhuriyeti" eseri ile "Yeni Kafkasya" dergisine ayırdığı sahifelerde, bu neşriyatı Sovyet rejimine karşı "en zehirli bir edebiyat" olarak tasvir etmiş ve bu "zehirli edebiyat"ın "sâdelevh bazılarını inandıracak mahiyette olduğunu" itiraf etmişti.

"Yeni Kafkasya"nın Azerbaycan istiklâli ile birlikte, bütün esir milletlerin, o cümleden Rus esaretindeki Türklerin hürriyet ve istiklâlini dahi müdafaa etmesi yalnız Kazanlı bolşevikleri değil, Türkistandaki Moskova uşaklarını da rahatsız etmişti. Bu rahatsızlığın bir tezahürü olarak Taşkent'de intişar eden "Kızıl Özbekistan" gazetesinde çıkan bir makaleyi 15 Haziran 1927 tarihli "Bakinskiy Raboçiy" Azerbaycanlılara nakletmeği ihmal etmemişti.

"Yeni Kafkasya"nın Azerbaycanda, Gürcüstanda, Türkistan ve Idil-Uralda bu kadar geniş alâka uyandırması sebepsiz değildi. "Türk Ocakları" tarafından bütün şubeleri için abone olmak

suretile Anadolunun dört bir tarafına yayılan, İran, Afganistan, Hindistan ve Arap memleketlerine kadar hulûl eden ve bolşevikliğin Rus emperyalizmden başka bir şey olmadığını deliller ile ispat ve ifşa eden "Yeni Kafkasya", Sovyetlerdeki Rus olmayan milletlerin bütün insanî ve medenî haklardan mahrum esir ve köle durumlarını aydınlatmakla Moskovanın aldatıcı propagandasını çürütüyordu. "Yeni Kafkasya" müstakil Kafkasyanın, Türkiye ve İran başta olmak üzere, bütün Müslüman Şarkı için, kızıl tehlikeye karşı bir sed teşkil edeceğini yazıyor, Türkiye matbuatındaki akislere göre, bu hususta inandırmaya muvaffak dahi oluyordu. Yukarıda nutkundan bahsettiğimiz Çiçerin'den sonra, Tiflis kongresinde konuşan Rıkov'ın sözleri, Moskovanın neden endişe ettiğini göstermesi bakımından, çok manalıdır. Rıkov, 1925 tarihli ve 51 sayılı "Pravda" gazetesinde çıkan nutkunda demişti ki:

"Kafkasya Cumhuriyetleri doğrudan doğruya Türkiye ve İranla bitişiktir. Cihangir devletler vaktiyle bu memleketler vasıtasile eski Rus imparatorluğu üzerinde icrayı tesir ediyorlardı; şimdi de Sovyetler Birliğini tazyik etmek istiyorlar."

Çiçerin ise, Kafkasyanın ehemmiyetinin Bakûyu ihtiva etmesinden, onun kıymetli petrolundan ileri geldiğini söyledikten sonra şunları ilâve etmişti:

"Bakû öyle bir güzeldir ki, her yabancı maceraperest onu doğma yurdundan çalmak ister."

İşte maceraperest Rusyanın çalmış olduğu Azerbaycanın o güzeller güzeli Bakûsunu elden çıkarmamak için, Moskova tedbirler alıyordu. Esasen Moskoflu komiserleri Tiflis ve Bakûye ka-

dar getiren hâdise, 1924 de baş gösteren umumî ve silâhlı ayaklanma idi. Gürcüstanda başlayan ve bütün Kafkasyaya yayılan bu ayaklanmayı, "Yeni Kafkasya" günü gününe takip etmiş ve bütün tefferuatı ile dünyaya aksettirmişti. Bu münasebetle Türkiye matbuatında da hararetli yazılar neşrolunuyordu. O cümleden "İkdam" baş muharriri merhum Ahmet Cevdet Bey şu satırları yazıyordu:

"Türk olmak hasbîle kemalî safvetle söyleyeceğiz ki, hemîrkımız olan Azerbaycanlıların uğradıkları kıtal bizi son derece müteallim ediyor. Bolşevik idaresinin şiddetiyle Azerbaycan Türklerinin ve bhusus erbabı irfanının uğradıkları fecâyî tûylerimizi ürpertiyor. Dökülen kadın, çoluk-çocuk kanı acısıyla, icrayı mezalim edenlere lânet okuyoruz. İnsaniyette müsterek olduğumuz hasebîle Gürcülere de o kadar acıyoruz. Kalbimiz taş değil ki, duyumsuz olalım.

Söylemeliyiz ki, bolşevizm hukuku şahsiye namına, hukuku insaniye namına bir prensip tanımak istemeyecek olursa, komşularına da emniyetbahş olamaz. Hudutlarımızın öbür tarafında cereyan eden vekayî müthişe bizi titretiyor... Binaenaleyh, Türkiye Türklerinin, Azerbaycan ve Gürcüstan Cumhuriyetleri vekayîni gözden irak tutmamalarında hakları müsellemdir."

Türkiye matbuatının bu kardeşçe alâkası "Yeni Kafkasya"nın bir zaferi idi. Bu sebepledir ki, Moskova bu dergiyi kapatırmağa uğraşıyordu.

* * *

Bununla beraber "Yeni Kafkasya" 1927 nin sonuna kadar devam etti. Onu 1928 de, aynı program ve kadro dahi-

linde, "Azerî Türk" takip etti. "Azerî Türk"ün tatilinden sonra, 1929, 1930 ve 1931 yıllarında, Millî Azerbaycan neşriyatı olarak, "Odlu Yurd" dergisiyle, haftalık "Bildiriş" gazetesi intişar etmiştir.

Sovyet hükûmetinin müdahale ve talebi üzerine bu neşriyatın sed edilmesiyle, muhacerette hür millî matbuatın İstanbul devri kapanmış, 1932 den itibaren Avrupa devri başlamıştır. Bu hâdise Azerbaycandaki müstevlî kuvveti ve onun satılık uşaklarını adeta vecde getirmişti. Azerbaycan Komünist Partisinin 20 nci Bakû konferansında bu münasebetle beyanatta bulunan Polonskiy ile Ağa Sultanov, "yoldaşlarını" müjdeleyerek demişlerdi ki:

"Müsavâtçılar haricî ülkelerde bizim aleyhimizde ciddî mücadele yürütüyorlar. Lâkin onlara yeni darbe vurulmuştur: İstanbul'da çıkan matbu organları "Azerî Türk", "Odlu Yurd" ve "Bildiriş" dergileri ile Türkistan muhacirlerinin organı "Yeni Türkistan" kapatılmıştır."

"Müsavâtçıların Sovyet Azerbaycanına karşı açık mücadele vasıtasından mahrum edilmesinden memnuniyet" duydıklarını da saklamayan komünistlerin sevinci uzun sürmemişti. Aynı günlerde, 10 İkinci Kânun 1932 de, Berlinde "İstiklâl" gazetesi neşre başlamıştır. Bütün "darbelere" rağmen, istiklâl mücadelesi sesinin kısılmayacağını ilân eden "İstiklâl" 1934 yılının sonlarına kadar devam etmiştir. Azerbaycan muhaceretinin mühim bir kısmının yaşamakta olduğu Türkiyeye "İstiklâl" in girmesi, yine Sovyetlerin talebi üzerine menedildikten sonra, "İstiklâl" in yerine aylık "Kurtuluş" dergisi intişara başlamış ve ikinci

dünya savaşının başlangıcı olan Eylül 1939 yılına kadar, muntazam surette devam etmiştir. Aynı program ve aynı kadro ile "Yeni Kafkasya" an'anesini devam ettiren "Kurtuluş"un, Sovyet matbuatı ile münakaşa ile geçen bütün ömrü boyunca, hemen her nüshasının Türkiye'ye girmesi protesto edilmiş, bu yüzden Trkiye için her sayıya ayrı adlar koymak icap etmiştir. "Kurtuluş"un almanca da intişar ediyordu. Ayrıca "Müsavat" organı olmak üzere, Avrupa devrinde, "Müsavat Bülteni" neşrolunmuştur. Bu gazete ve dergilerden başka, millî neşriyattan olmak üzere, yine Resulzade Mehmed Emin Beyin umumî nezaret ve müdürlüğü altında muhtelif risale ve kitaplar neşrolunmuştur ki, bunlar arasında "Azerbaycan Cumhuriyeti"nden başka Resulzade Mehmed Emin Beyin "Asrımızın Siyavuşu", "İhtilâlcî sosyalizmin iflâsı ve demokrasinin geleceği", "Milliyet ve bolşevizm", "Rusyada siyasî vaziyet", "İstiklâl mefkûresi ve gençlik", "Panturanizm ve Kafkasya problemi" ve "Çağdaş Azerbaycan edebiyatı" mühim yer işgal eder. Merhum Mir Yakup Beyin "Beynelmilel siyasette petrol", "Kafkasya meselesi" ve "Beynelmilel vaziyet ve Sovyetlerde milliyet meselesi", Mirza Balanın "Azerbaycan misakı millisi" ve "Millî Azerbaycan hareketi tarihi" ve Hilâl Münşinin almanca "Azerbaycan Cumhuriyeti" millî neşriyat arasındadır. Millî neşriyat serisinden olmak üzere "Yeni Kafkasya" da intişar eden vatanperverane şiirler de bir araya getirilmiş ve "İstiklâl uğrunda" başlığı altında tabedilmiştir.

Hür Millî Azerbaycan matbuatının Avrupa devrinde, (1932—1934) İstanbul'da, profesör Ahmet Caferoğlunun

müdürlüğü ile, Azerbaycan yurd bilgisi" adı altında ilmi bir dergi intişar etmiştir.

İkinci dünya savaşı esnasında millî neşriyat durmuştur. Bu devirde, Alman orduları saflarında çarpışan istiklâlcî Azerî lejyonierlerinin organı olmak üzere Almanyada intişar eden "Azerbaycan" gazetesiyle, yalnız bir kaç nüshası çıkabilen "Birlik" dergisi bu boşluğu telâfi ediyordu. İkinci cihan savaşından sonra Ankarada teşekkül eden "Azerbaycan Kültür Derneği"nin 1952 den beri neşretmekte olduğu aylık "Azerbaycan" dergisinin bu güne kadar 16 sayısı çıkmıştır. Gittikçe mükemmeliyete doğru bir terakkî eseri gösteren ve bugünkü şartlar dahilinde muhaceretteki hür Azerbaycan millî matbuatının biricik mümessili sayılabilecek "Azerbaycan"da, "Yeni Kafkasya"dan "Kurtuluş"a kadar, muhaceretteki yazarlar kadrosu başta olmak üzere, aynı kalem ailesine mensup yeni ve genc elemanlar iştirak etmektedir. "Azerbaycan Kültür Derneği"nin, tertip ettiği konferanslardan ibaret bir neşriyat serisi de vardır. Şimdiye kadar intişar etmiş on broşürü ihtiva eden bu seride, tarih, edebiyat, sanat, ekonomi ve kültür mevzularında, Resulzade Mehmed Emin Beyin üç, Abdülvahap Beyin dört, Mirza Balanın bir ve Kerim Oder'in bir eseri vardır. Ayrıca, vakitsiz vefat eden millî şair Elmas Yıldırım'ın seçilen şiirleri de bu neşriyat arasındadır. 1951 de, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti tarafından tabedilen ve Resulzade Mehmed Emin Beyin kaleminden çıkan "Azerbaycan şairi Nizami" muhaceret devrindeki Hür Azerbaycan millî neşriyatının en mükemmel eseri sayılabilir. Yorucu bir tetkik mahsulü olan bu ilmi

eser, Nizami'nin 1941 de tamamlanan 800 ncü yıldönümüne ithaf edilmiştir.

Hür Azerbaycan millî matbuatının devrindeki otuzuncu yıldönümünü kaydederken, Millî Azerbaycanın otuz — otuzüç yıllık istiklâl mücadelesine vesika ve kaynak mahiyetinde olan bu

neşriyatın izahlı bir bibliyografya lûgatına muhtaç olduğunu da hatırlatmak isterdik. İstiklâl mücadelesinin siyasî, askerî, kültürel, iktisadî ve içtimai sahalarındaki safhalarını kolaylıkla takip etmek için böyle bir metodik ve sistematik rehbera lüzum vardır.

İnanmıyorum!

Yazan: M. Dağlı

Yeni Sovyet hükümdarı Malenkov, tahta çıkarken bir takım liberal tedbirler aldı: mağazalarda mevcut bulunmayan malların fiyatını indirdi, 10 binlerle mücrimi affederek hapisanelerden çıkardı (af kanunu mahkûmların yüzde doksanını teşkil eden siyasî suçlulara şamil değildi) ve en mühimmi, Stalinin "kapitalist ve sosyalist sistemlerin sulh halinde yaşayabilecekleri" imkânı hakkındaki eskimiş "nazariyesini" meydana çıkararak, kendi "sulhperverliğine" dair geniş propagandaya girişti. Sovyet propagandası iyi niyet ve hür memleketlerle emtea mübadelesi hikâyeleriyle hür dünya insanların gerilmiş sınırlarını teskin etmeğe (az çok muvaffak olmuştur) çalışmaktadır.

Basit ve safdil Avrupalı ve Amerikalıların Malenkov'un hikâyelerini ciddiye aldıklarında şaşılacak bir şey yoktur. Fakat asıl şaşılacak şey, Malnekov'a inananlar arasında, gerek kendi halklarına ve gerekse bütün demokratik hür dünyaya karşı mesuliyet deruhte etmiş olan kimselerin de bulunmasıdır.

— Bugün mösyö Vişinskiy Birleşmiş Milletler Kurulu toplantısına girerken gülümsemiştir, demek ki sulh olacak!

— Mister Gromiko gazetecilerin bazı suallerini cevaplan dırımıştır, artık rahat nefes alabiliriz!

— Bizzat yoldaş Molotov bile, dişleri arasından sulha dair bir şeyler mırıldanmış ve hatta, oh ne büyük fedakârlık, kendisine ait olmayan Türkiyenin şark vilâyetleri üzerindeki taleplerinden vazgeçmiştir, demek ki sulh ümidi vardır! ve ilh ...

Halbuki bolşevikler, kendi an'anelerine sadık olarak, her şeyde yalan söylüyorlar. Onlar, bu an'anelerine, kendi şeflerinin cenazesi başında bile sadık kaldılar ve, bütün dünyaya, Moskova radyosu vasıtasile, Stalinin cenazesi önünden, 72 saat zarfında, 5 milyon insanın geçmiş olduğunu ilân ettiler. 72 saat zarfında 5 milyon kişi! Moskova radyosunun rakamına inanacak olursak, halkın ikişer olarak, Stalinin cenazesi önünden saatte 35 kilometre süratle koşarak geçmeleri icap ediyor. Bolşevikler zaten başka türlü yapamazlar, çünkü onlar yalan içinde doğmuş, yalan sistemi içinde terbiye almış ve büyümüşlerdir.

Dağıstan ve Çeçen milliyetçilerinin bolşeviklere karşı isyanını idare etmiş olan meşhur Imam Necmuddin, daha

1920 de, bolşeviklerin mücadeleyi keserek teslim olmasına ve buna mukabil ona ve arkadaşlarına dokunulmayacağına ve hürriyet içerisinde yaşayabileceklerine dair yemin ederek verdikleri teminata cevaben şöyle demişti:

"İnanmıyorum, çünkü bolşevikler verdikleri sözü tutmazlar. Bu, onların kanunlarına aykırıdır."

Fakat İmam Necmuddin, bile bile, arkadaşlarının hayatını kurtarmak ümidiyle, bir müddet sonra bolşeviklere teslim oldu. Bolşevikler onu sahte bir törenle karşıladılar. Sonra, onu eyalet şeflerine takdim etmek bahanesiyle Rostov şehrine götürdüler ve orada onu ve arkadaşlarını, sorgusuz ve mahkemesiz kurşuna dizdiler. Naşını vatana götürmek veya, hiç olmazsa, İslâm âdetlerine göre mahallinde defnetmek ricasıyla Dağıstandan Rostov'a gelen akrabalarına red cevabı veren bolşevikler, bir müddet sonra, heyet halinde ricada bulunanların hepsini tevkif ederek, bir kısmını idam, geriye kalanları da Sibiryaya sürgün ettiler.

Sovyet ümerasının bugünkü kadrosu, esas itibarile, bolşeviklerin karyerist-idareciler okulundan yetişmiş yeni nesilden müteşekkildir. Sovyet sistemi, hususî okullarda idare ilmini tahsil etmiş olan profesyonel-idareciler tipi yetiştirmiştir. Bu ilmin esası şudur:

- 1) Parti ve rejime sadakat,
- 2) Amirler kökü köküne itaat,
- 3) Bütün insanî hislerden mahrum, hak ve merhamet mefhumlarından arı, sert karakterli idareci-memur, makine insanın imali.

Sovyet memuru, terbiye görmüş bir hayvan gibi, yalnız amirlerinin emrini ve emrin infazını bilmektedir. O, öz babanı öldür emrini alsa bilâtereddüt

öldürecek, masum birine dayak at deseler derhal atacaktır. Bu okulun mezunlarında, Ekim ihtilâlini yapan eski ihtilâlciler-bolşeviklerde veya hiç olmazsa bir kısmında bulunan mefkûreden hiç bir eser yoktur. İdeoloji, bugünkü Sovyet idarecilerine, ancak bir demagoji silâhı olarak hizmet ediyor. Ağızdan eksik olmayan sosyalizm uğrunda mücadele sözleri yalnız halk içindir, hakikatte ise bu parola, bolşevik iktidarının kuvvetlenmesi, şahsî muvaffakiyet, büyük küçük Sovyet liderlerinin sandalyası için mücadele demektir. Malenkov, bugün memlekete hâkim olan bu yeni karyerist idareciler neslinin en tipik bir mümessilidir. Onlar iktidarı, korkunç 1937-38 yıllarında zaptettiler. O yıllarda, sabırsızlıkla iktidarı ellerine geçirmek isteyen genç bolşevikler, "halk düşmanları" ile mücadele parolası altında, milyonlar masum vatandaşları imha etmekle beraber, uzun zamandanberi sıcak sandalyalarda oturan hocaları eski bolşevik mümessillerine de ezici bir darbe indirdiler.

Sovyet profesyonel idarecileri sosyalizm kuruluşu hakkındaki her türlü ütöpik idelerden çok uzakta bulunuyor ve fantastik komünist cenneti hususunda da hiç bir hayale kapılmıyorlar. Onlar, realist insanlar gibi, yalnız kendilerini düşünüyor ve dünya nimetlerinin yalnız onlar için — mümtaz yarı ilâhlar grubu için — yaratılmış olduğunu sanıyorlar.

Sovyetler Birliğinin lâalettayin bir şehrine gidecek olursanız derhal gözünüze iki âlem — efendiler ve köleler âlemi — çarpar. İyi besli, temiz ve güzel giyinmiş, kendi hayatlarından memnun Sovyet zâdegânları lüks otomobillerde geziyor, onlar için hususî olarak

yapılmış köşklere veya büyük apartmanlarda oturuyorlar. Onlar, bir takım bürokratik nizamlar ve kanunlarla, kendilerini halktan tamamen ayırmışlar ve halka, proleter bayramları münasebetiyle, tribünlerin önünden geçen sessiz, asık suratlı nümayişçiler kitlesine basma kalıp parti şiarlarını söyleyerek, senede ancak 2-3 defa görünüyorlar. Başka bir zaman onları görmek basit bir fani için imkânsız bir şeydir. Moskof zâdegânları şöyle dursun, fakat her hangi bir bölge şefinin lüks bürosuna girmek, tahakkuku gayri mümkün bir hayaldir.

Diğer taraftan, pejmürde kıyafetli, yarı aç, mazlûm ve meçhul yarının karşısında açlıktan, soğuktan ve korkudan titreyen bir kitle vardır. Bu kitlenin hayatı o kadar basit, o kadar yeknasak ve yaşama kaygusuyla o kadar yüklüdür ki, buna sefalet ismi vermek bile çoktur.

Bu münasebetle Şimalî Kafkasyanın bir kısmının eskiden ve halen bölge merkezi olan tipik taşra şehri Stavropolu hatırlamadan geçemeyeceğiz. En büyük ve mamur evler bölge şefleri tarafından işgal edilmişti. Bölge komitesi sekreteri Suslov (şimdi Sovyetler Birliği Komünist partisi sekreteridir) 4 nüfuslu ailesiyle, 15 odalı bir köşk işgal ediyordu. Bölge icra komitesi başkanı Şadrin daha "mütevazî" idi ve üç nüfuslu ailesiyle "ancak" 12 odalı bir köşkte oturuyordu. Onların muavinleri ve diğer yüksek memurlar, rütbelerine göre, asgarî 5-6 odalı apartmanlarda yaşıyorlardı.

İşçi aileleri ve memur ailelerinin büyük bir kısmı ise, balık istifi halinde, dar, pis, her tarafı delik deşik ve ihtilâlden beri tamir görmemiş eski binalarda barınıyorlardı. Kanunen her aile-

nin ancak bir odaya hakkı vardı. Bu demektir ki, 5-6 aile bir mutfaktan, bir kilerden bir helâdan istifade etmek mecburiyetinde idi. Böyle bir evde yaşamak cehennem azabıdır ve Sovyetler Birliği nüfusunun 9/10 kadar muazzam bir ekseriyeti böyle cehennem hayatı sürüyor.

Bölge ekâbiri, sırf kendi şahsî istifadeleri için bölge icra komitesi binasının bodrum katında, içinde gönlüntüzin istediği her şey bulunan, erzak anbarı vücutte getirmişlerdi. Halk kötü pişirilmiş ve ekmekten başka her şeye benzeyen siyah çavdar ekmeği yediği halde, hususî bir fırın ekâbire mahsus, doktor ekmeği ismi verilen, bembeyaz pamuk gibi ekmeğe pişiriyordu.

Fakat, gayri insanî bir rejimin bütün nimetlerinden faydalanan bu karyerist-idareciler, kendilerini müdafaa etmek için hayatlarını kat'iyen tehlikeye koymazlar. Onlar tamamen bir tek "ide-nin" — iyi yaşamak ve kıymetli varlıklarını hiç bir tehlikeye koymamak idesinin — tahakkümü altında bulunuyorlar. Bunun içindir ki, Almanların yaklaşması onlarda hayvanî bir korku uyandırdı. Düşmanın uzakta olduğuna ve kahraman kızılordu birlikleri tarafından hezimete uğradığına dair tebliğ arkasından tebliğ neşreden ve halkı şecata ve son damla kanlarına kadar şehri müdafaa etmeğe davet eden Stavropol "şefleri", yaralı kızılordu subay ve erleri vasıtasızlıktan yollarda yattıkları halde, kamyonlar dolusu erzak ve ev eşyasını aileleriyle birlikte gizlice şehirden çıkarıyorlardı.

Ve nihayet onlara has iki yüzlülükle düşmanın mağlûp edildiğine ve geri püskürtüldüğüne dair son bir tebliğ neşreden ve aynı zamanda kendilerinin potansiyel düşmanları addettikleri masum

200 şehirliyi kurşuna dizdikten sonra, otomobillerine atlayan şefler aldatukları insanları ve bütün devlet servetini yüzüstü bırakarak Dağıstana kaçtılar.

Savaşın sonra, bütün bu firarî şefler, "anayurt savaşında" yaptıkları hizmetlerden dolayı madalyalar ve nişanlarla taltif edildiler. Suslov ise, bilindiği gibi, Sovyetler Birliği Komünist Partisi sekreterliğine tayin edilerek, bölge şefliğinden, Sovyetler Birliği şefliğine kadılar yükseldi.

Stavropol'un diğer şeflerinden Şadrin'in, Mahaç Kale'de başından geçen nahoş hâdiseyi ve bu yüzden gösterdiği "kahramanlığı" kaydetmek yerinde olur. Şehir sokaklarında dolaşarak nafile yere ekmek arayan kızılordu erlerinden müteşekkil bir grup, pencereden, bu "halk şefinin" evinde büyük miktarda gıda maddeleri stoku görüyor. Kızılordu erleri çok düşünmeden eve hücum ederek üç çuval konserve, ekmek, şarap, sigara, yağ ve sucuk çıkarıyorlar. Galevana gelen Şadrin, bir kısım "hırsızları" — kızılordu erlerini — aynı günde yakalayan ve derhal olduğu yerde kurşuna diken bir NKVD müfrezesi çağırıyor. Kendisi de bu hâdiseden sonra, azimkâr bolşevik ve cesur bir Sovyet idarecisi şöhretini kazanıyor.

Tevekkeli değil, kalın perde ile halktan ayrıldıkları ve yalnız kendi zümrelerinin üstünlüğünü muhafaza etmek kaygusunda bulundukları için, halk Sovyet zâdegânlarını sevmiyor ve onlara hürmet etmiyor. Halk onlardan, zalim ve gaddar oldukları için yalnız korkuyor.

Her hangi bir safdil Avrupalı veya Amerikalının, iki hafta Moskovada kaldıktan sonra, Batı matbuatında, Sovyet-

ler Birliğinin muvaffakiyetleri hakkında yazdığı yazıları okudukça hayret ediyor ve müteessir oluyorum. Moskova banliyölerinde gezmek imkânı bahşedildi mi, bu gibi safdil, artık "demir perde"nin kaldırıldığını zannediyor, hele Moskova hayvanat bağçesinde kılavuzsuz dolaşmak, ona şahsi hürriyetin en yüksek perdesi gibi geliyor. Halkın taşradaki hayatından ise, o tamamilе bihaberdir.

Batı dünyasının, Sovyetler Birliğini yalnızca bolşevik propagandasından değil, fakat olduğu gibi, milletler hapis-hanesi olarak, barbar sovyet-rus rejiminden kurtulması için, sızlayan, ağlayan ve yalvaran bir memleket olarak tanımasının artık zamanı gelmiştir. Batı dünyası şunu anlamalıdır ki, bolşeviklerde mukaddes hiç bir şey yoktur. Onlar bugün, sırf insanları aldatmak ve uyusturmak için, dün söylediklerinin tamamile aksini iddia edebilirler.

Böyle olmakla beraber, Batı dünyası Sovyet rejimini yıkmak için değil, daha fazla kuvvetlendirmek için çalışıyor. Batı dünyası Sovyetlere, ona kâfi gelmeyen stratejik ve diğer maddeler temin ediyor; Sovyet idarecilerinin her sözüne kulak kabartarak ve onların dumanlı ve gayri muayyen formüllerinde sulh lehinde hiç olmazsa bir şeyler bulmağa çalışarak, Sovyet hükümdarlarının sözlerine ve jestlerine lüzumundan fazla ehemmiyet veriyor. Batı dünyasının bizzat kendisi, her şeyin Sovyet tiranlarının sözlerine bağlı olduğu intibahını yaratarak, Kremlinî dünya politikasının merkezi haline çeviriyor.

Batı dünyası, Sovyetler Birliğinde bolşevizmin kendiliğinden inhilâl edeceğine nafile ümit bağlıyor, bolşevik şefleri arasındaki ihtilâl dedikodularına

boşuna seviniyor. Mesele onların şahsiyetlerinde değil, fakat sistemdedir. Hükümet başkanının tebeddülü ile memleket içerisinde hiç bir değişiklik olmayacak, Kremlin gürhunun içindeki hiç bir anlaşılmazlık ve entrika iç darbeyi intaş ettirineyecektir. Şefler birbirini imha edebilir, fakat sistem kalacak ve yeni şefler yetiştirecektir.

Asıl mesele, aynı zamanda hem kuvvetli, hem zayıf olan sistemde ve rejimdedir. Kuvveti şundadır ki, o, rejimin sarsılmazlığı, her türlü mücadelenin gaddarane bir surette bastırıldığı ve Kremlinin kanlı eli gerek suçluları gerek suçsuzları aynı tarzda cezalandırdığı için, rejimle mücadelenin neticesiz olduğu fikrini esir millerlere aşılamaya muvaffak olmuştur. O keza, halkın arasında dal budak salmış casusluk ağı ile de kuvvetlidir. Fakat o, aynı zamanda, halk aleyhdarı rejimi olduğu ve halkların hürriyete, yaratıcı emeğe ve neş'eli hayata karşı olan tabii temayüllerine aykırı olduğu için, zayıftır. Kısaca, rejimin kuvveti sistemdedir, zayıflığı ke-

za sistemdedir. Daha kat'i ifade ile, rejimin kuvveti onun zaafındadır.

Sovyetler Birliği demir bir kaledir, fakat aynı zamanda da mukavadan bir evdir. Batı dünyası nedense onun mukava kısmını değil, betonarme kısmını görüyor. Üçüncü dünya savaşında ne galiplerin, ne mağlûpların olmayacağını ciddi bir tavırla iddia edenlerin hataları işte bundadır. Bu tamamen saçma bir iddiadır. Üçüncü dünya savaşında hem galipler, hem mağlûplar olacaktır. Hür dünya galip gelecektir. Yalnız bunun için — XX. asrın barbarlar imparatorluğunu yıkmak için — arzu ve kuvvetli irade lâzımdır.

Abraham Lincoln şu harikulâde sözleri söylemiştir: "Başkalari için hürriyet tanımayan bir kimse, hürriyete müstahak değildir."

Milyonlarca insanların esaretten kurtulması için, Kremlin diktatörlerinin hürriyetten mahrum edilmeleri lâzımdır. Bunun için de, davayı, Büyük Iskenderin "kör düğüm" davasını hallettiği gibi halletmek gerekir.

Azerbaycanın millî zafer günü

Yazan: M. B. Mehmetzade

15 Eylül zaferinin 35 nci yıldönümü münasebetile

(1918 — 15 Eylül — 1953)

15 Eylül Azerbaycanın millî zafer günüdür. Mart 1918 den itibaren başlayan silâhlı mücadele bugün parlak zaferle sona ermiş ve yabancı müstevlî kuvvetlerden temizlenen Azerbaycan, 28 Mayısta ilân ettiği istiklâline, çetin ve kanlı savaştan sonra, filen dahî kavuşmuştur.

Azerbaycan istiklâlinin ilânından iki ay evvel, 30—31 Mart 1918 de, serbest seçimler neticesinde memleket idaresinin millî Azerbaycanın eline geçtiği Bakû'de, cepheden dönen müsella Ermeni kuvvetlerini tahrik eden bolşevikler, kanlı bir katliâm yaparak demokratik müesseseleri dağıtmış ve "Bakû

Sovyet Hükûmeti" adı altında kanlı bir terhis idaresi kurmuşlardı. Halbuki bu "hükûmetin" istinat ettiği "işçiler sovyeti" bile, serbest seçimlerde, yüzde 75 nispetinde milliyetçi "Müsavat" Halk Partisinin eline geçmişti. Esasen Bakû'nün petrol ocaklarıyla bu ocaklara bağlı sanayi müesseselerinde çalışan 44 bin işçinin 28—30 bini Türk ve Azerbaycanlı idi.

Bu hâdiseden daha evvel, Lenin tarafından Kafkasya fevkalâde komiseri tayin edilen Stepan Şaumyan, Tifliste bir "ihtilâl" yapmak istemiş, fakat muvaffak olamamıştı. Bakû'de kurulan kanlı diktatörlüğün hedefi, istiklâlini ilân etmek üzere olan Kafkasyanın Rusyadan ayrılmasına mani olmak idi. Bakûden sonra, Kuba, Samahı ve Salyan'da kılcıktan geçiren kızıl çeteler, Gence üzerinden Tiflise yürümeğe çalışıyorlardı. Bu itibarlardır ki Azerbaycanın parlak zaferle biten istiklâl savaşı, bütün Kafkasyanın da hürriyet ve istiklâl zaferidir.

Kafkasya adım-adım tam istiklâl ilânına doğru yürüyordu. Çarlığın devrilmesi üzerine, Kafkasyanın valii umumiisi yerine, bu memleketin Rusya parlamentosu (Duma) azalarından ibaret olarak kurulan "Komitenin", bolşeviklerin hurucundan sonra muvakkat hükûmet şeklinde bir "Komiserlik" haline gelmesi ve şubat 1918'de Tifliste toplanan Maveray-i Kafkasya Seym'inin kurduğu mesul hükûmetin bu "Komiserliğin" yerine geçmesi, hâdiselerin hangi istikamette inkişaf ettiğini aşikâr bir surette göstermekte idi. Seym'in ilk toplantısında Azerbaycan fraksyonu ekseriyet partisi "Müsavat" tarafından ilân edilen deklârasyon ve bu deklârasyonu müteakip devam eden müteaddit

talep ve beyanatlar, Kafkasya istiklâlinin asıl gaye teşkil etmesinde şüphe bırakmıyordu. Bu talep ve ısrarlar karşısında idi ki, "Seym", 9 Nisan 1918'de Kafkasyanın Rusyadan ayrı müstakil bir devlet olduğunu resmen ilân etmişti.

Bakû'de kurulan kanlı terhis idaresinin faaliyeti de bu zamanlara tesadüf eder.

* * *

Bakû'nun yardımına koşan ilk kuvvet Dağıstan süvarileri oldu. Fakat şehrin kapılarına kadar yaklaşan Dağıstan kuvvetleri yine dağlarına çekilmiş ve Azerbaycan kendi başına kalmıştı. Çarlık devrinde askerî mükellefiyetten uzak tutulan Azerilerin silâhlı kuvvetleri yoktu. Esasen Bakû'deki kıtal da bu mesele üzerine patlak vermişti. Azerbaycan Millî Komitesi silâhlı kuvvet hazırlığına girişmişti. Harbi umumiye teşkiline müsaade edilen ve gönüllülerden ibaret olan bir "süvari alayı" bu yeni millî ordunun özeğini teşkil edecekti. Şaumyan bu kuvvetleri silâhtan tecride kalktı ve hâdiseler bunun üzerine patlak verdi idi.

Hacı-Kabul istasyonunda cephe açılmıştı. Buraya gönderilmiş olan mahdut miktardaki Gürcü müfrezesi ile Azerbaycan süvari alayı, düşmanın gittikçe artan tazviki karşısında duracak durumda değildi. Vaki olan bütün taleplere rağmen, müşterek Maveray-i Kafkasya hükûmeti bu cepheye kuvvet göndermekten çekiniyordu. Düşman ise Samahı ve Salyan üzerinden yürüyerek Hacı-Kabul'deki kuvvetlerimizi çember icine amağa çalışıyordu. Bu baskı altında Hacı-Kabul'den Kürdemire, oradan da Mususlu'ya çekilen kuvvetlerimiz bütün Doğu Azerbaycanı düşmanın

kanlı kılıcına terk etmişlerdi. Halbuki düşmanın hedefi malûmdu. İlerlemesinde muvaffak olsaydı Tiflis ve Erivan dahi Bakû faciasının orada tekerrürüne şahit olacaktı.

Müşterek Maveray-i Kafkasya hükûmetinin sukutu ve ayrı ayrı millî cumhuriyetlerin ilanı Azerbaycana müstakil olarak hareket etmek imkânını vermişti. 4 Haziran 1918 de, Türkiye ile aktedilen muahedede askerî yardım dahi göz önünde tutulmuştu. Muahedenin 4 üncü maddesine göre, Azerbaycanın talebi üzerine Türkiye askerî yardımında bulunacaktı. Nitekim Azerbaycan Hükûmeti bu yardımı istemekte gecikmedi. Yardıma gönderilen 5 inci Kafkasya piyade tümeni, o vakte kadar kolordu haline getirilen Azerbaycan kuvvetleri ile beraber, kısa bir zamanda düşmanı ric'ata mecbur ederek, Temmuzda Bakû surlarına yaklaştılar. Cenuptan, demiryolu boyunca Azerî kuvvetleri, Şamahı üzerinden de Türkiye kuvvetleri gelerek düşmanı şehre sıkıştırmışlardı. Bu tazyik altında Bakû'de Sovyet hükûmeti çökmüş, yerine "Sentro-Kaspi" denilen bir hükûmet kurulmuştu. Bunlar İrandaki İngilizlerin yardımına müracaat ettiler. Fakat gelen mahdut kuvvet Bakû'yu müdafaadan ziyade kurtuluş ordusunun işine yaradı.

* * *

Azerbaycanı Rusyanın bir parçası telakkî eden Sovyet Rusya, Brest-Litovsk muahedesine dayanarak, Türk kuvvetlerinin Kafkasyadan çekilmesini talep ediyordu. Brest-Litovsk muahedesiyle Sovyet Rusyanın da kabul etmiş olduğu "milletlerin tayini mukadderat

hakkına" dayanan Türkiye ise kendisini, müstakil bir devlet olan Azerbaycanın yardımına gelmekte haklı ve serbest hissediyordu. Bu durum karşısında Moskova Almanya ile pazarlığa girişti ve Brest-Litovsk muahedesine "Zeyl" adını taşıyan bir anlaşma ile Almanyayı, Türkiyeyi Azerbaycandan çıkarmağa ikna etti. Buna karşılık olarak Almanya Bakû petrolünün yarısına malik olacaktı. Yine bu sebepledir ki Almanya Türk kuvvetlerinin Gürcüstan demiryollarından istifadesine de mani oluyordu. Muntazam takviye alamayan Türk kuvvetleri, böyle bir durum içerisinde, 5 Ağustos 1918 de Bakûye kar'î bir taarruza geçti, fakat muvaffak olamadı. Fakat Ağustos içerisinde hâdiselerin seyri değişmişti. Bakû'de Sovyet hükûmetinin sukutu ve İngilizlerin gelişi, Almanyayı Brest-Litovsk taahhüdünden kurtarıyordu. Karpatlardaki 15 inci Türk tümeninin, Köstence yoluyla Batuma, oradan da, demiryolu ile Bakûye gönderilmesi bu zamana tesadüf eder. Ağustosun sonuna doğru kurtarıcı kuvvetler Bakûyu tamamilе çember içerisine almış bulunuyordu. 31 Ağustosta yapılan muvaffakiyetli bir taarruz, umumî taarruzun başlangıcını teşkil etmişti. 14 Eylülde verilen son taarruz emri ise Bakûyu tamamilе kurtarmış ve 15 Eylülde kuvvetlerimiz Bakûye girmiş bulunuyordu. Azerbaycan Hükûmeti Gence'den Bakû'ye taşınmış ve normal faaliyetine başlamıştı. Bu savaşta Mususlu ve Gökçay'dan Bakûye kadar olan toprakları mübarek kanları ile sulayan Anadolu ve Azerî Mehmetcikleri, büyük kurbanlar vermişlerdi. Unutulmaz fedakârlık ve kahramanlıklarıyla Azerbaycan Türkünü ve onunla beraber bütün Kafkasyayı parlak bir zafere

ulaştıran bu ulu şehitlerin aziz hatıraları önünde hürmet ve saygı ile eğilirken, şunu da kaydetmek isteriz ki, Şimalî Kafkasyanın doğu (Dağıstan) bölgesi de bu kahramanların fedakârlıkları sayesinde istiklâl kavuşa bilmişti.

Bugün 35 inci yıldönümünü andığımız 15 Eylül zaferi olmasaydı, Kafkasya milletleri tarihinde "millî istiklâl devri" diye bir bahis mevcut olmayacaktı. Zira Azerbaycana hâkim olan müstevlî Rus, Gürcüstan ve Ermenistanı da "sovyetleştirecek", yâni Rusyaya ilhak edecekti. Nitekim 27 Nisan 1920 istilâsından sonra da öyle olmuştu. Şimalî-Kafkasyaya giren kızıl Rus Azerbaycana da girmekte gecikmedi ve burada yerleştikten sonra Ermenistan ve Gürcüstan da istilâ edildi. XIX. asrın

başında da böyle olmamış mıydı? Tek başına muazzam Rusyaya karşı kahramanca çarpışan Şimalî-Kafkasya ikiye parçalanıp cenuba doğru bir geçit açılmıştı. Bu geçitten akarak Gürcüstana giren Ruslar, Azerbaycanı da istilâ etmiş ve Şimalî Kafkasya mücahitlerini arkadan çember içine almaya muvaffak olmuşlardı. Kafkasyanın geopolitik bakımından olduğu gibi, askerî stratejik bakımından da bir kül olduğunu gösteren bu tarihî hâdiseler Kafkasya mukadderatının da bir kül olduğunu ispat eder. Bu sebeptendir ki Azerbaycana tam hürriyet, istiklâl, tamamiyeti mülkiye ve hâkimiyeti milliye temin eden 15 Eylül zaferi, bütün Kafkasyanın da mukadderatı üzerinde kuvvetle müessir olmuştu.

Şeyh Mansur

Yazan: E. Kaval

Bir çok nesiller tarafından hürmetle yad ve takdir edilen Kafkasyanın en büyük evlâtlarından biri Şeyh Mansur, 13 Nisan 1794 yılında, Petersburg'un Şliselburg kalesinin taştan bir hücre-sinde vefat etmiştir.

Şeyh Mansurun hayatı baştan başa kahramanlıkla doludur ve bir tek hedefe — Kafkasyanın istiklâl ve hürriyeti hedefine — hasredilmişti. O, büyük bir cesaretle, kısa yıldırım ayaklanmasına değil, fakat askerlerinin süngüleri üzerinde sömürge esareti getiren koca Rusyaya karşı uzun ve yorucu bir savaşa tevessül etmişti. Kafkasyanın bu hürriyetsever evlâdı esarete düştü, fakat hiç bir zaman köle olmadı.

Şeyh Mansur henüz hayatta iken hakkında efsaneler yaratılıyordu. Ölümünden sonraki şan ve şerefini ise, düşmanlarının hiç bir yalan ve uydurmaları lekeleyemedi. Eski Rus tarihçilerinin, Şeh Mansurun Kafkasyalı olmayup, nüfuzlu bir katolik teşkilâtının Kafkasyaya, gizli olarak gönderdiği bir İtalyan rahibi olduğuna dair çıkardıkları sayıa kızıl bir yalandan ibarettir. Sovyet tarihçilerinin ise, onun İngiliz istihbarat servisinin bir ajanı olduğunu isbata kalkışmaları tamaile saçma ve gülünçtür. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar hiç bir zaman ne İtalyan rahibi, ne de İngiliz ajanı olmayan Şeyh Mansurun temiz ismini lekelemeye muvaffak ola-

mayacaklardır. O, bütün hayatı boyunca, halkının sadık bir evlâdı olarak kalmış ve bu yüzden gerek hayatta iken ve gerekse ölümünden 150 yıldan fazla bir zaman geçtiği halde hâlâ da düşmanları için büyük bir tehlike arz etmektedir.

Kafkasya dağlarının tam ortasından Sunş nehri akmaktadır. Bu coşkun ve hiç bir zaman susmayan nehrin ilk kaynaklarının nerede bulunduğunu ancak kartallar biliyorlar. Sunş nehrinin her iki tarafında, taş parçaları ve kırıntıları büyük bir itina ile temizlenmiş küçük toprak parçaları ve yerden birmiş gibi yemyeşil dağ otlakları vardır. Asırlar boyunca, dağ adamları her toprak parçasını anudane bir mücadeleden sonra dağlardan kopararak, onun üzerinde saadetlerini kuruyorlardı. Onlar, tarlada biten her yeni başaka, doğan her yeni kuzuya çocuklar gibi seviniyorlardı.

Aldı dağ köyü de, başka dağ köylerinden hiç de farklı değildi. Bütün Sunş nehri boyunca olduğu gibi, Aldı'nın da, aynı sevimli evleri, aynı narin kadınları ve aynı merd erkekleri vardı. İşte burada, fakir bir Çeçen ailesinden doğan bir çocuk, sonradan Seyh Mansur ismini alacak ve Rusya ile boy ölçüşecektir.

O da küçüklükte, diğer yaşlıları gibi, dağ uçurumları üzerinde koyunlar otarmış ve hiç bir zaman erimeyen kristal gibi dağ tepelerini hayranlıkla seyretmişti. Küçük Mansur henüz okuma yazma bilmediği halde, babasının ibaderini dinle ve dinle ve kur'anın mukaddes kelimelerini öğrenmişti. Gençlik çağında, Seyh Mansur öyle bir temiz hayat sürüyordu ki, daha o zaman, za-

manın uleması ona şeyh unvanını lâıyk görmüştü.

Fakat Şeyh Mansurun dindarlığı, kendi içine kapanan pasif bir dindarlık değildi. O büyük bir uyanıklıkla hayatı tetkik ediyor ve onu her tarafından görüyordu. O, hristiyan misyonerlerinin ecdadının ve kendisinin dini olan İslâm dinini yok etmek ve yerine, bazen tehdit ve tazyikle, bazen dalkavukluk yapmak suretile ve para ile, hristiyanlığı kabul ettirmek için gösterdikleri faaliyetini görüyordu. O, Rusların komşu bir köyden, bir çar memuru öldürüldü bahanesiyle, haksız yere nasıl 6000 koyun ve 180 ruble zorla aldıklarını görüyordu. Bütün bunlar, Şeyh Mansurun ruhunda derin izler bırakıyor ve hiddetle kabaran kalbi şiddetle çarpıyordu.

Ve sanki, Mansurun hiddetine uyan muazzam dağlar 1785 yılı başlarında şiddetle titrediler. Büyük bir zelzele olmuş, dağlar temelinden sarsılmış ve toprak, halkın iniltisine benzeyen, korkunç sesler çıkarmıştı.

Henüz gençlik çağında bulunan Şeyh Mansur, bu zelzelevi Allahın bir işareti olarak kabul ediyor ve kendisinde aynı günde vaızda bulunacak ateşin bir ruh hissediyor.

Sevh Mansur ilk defa 1785 yılı mart ayında kendi köy ahalisinin karşısında vaızda bulunuyor. Genç vaizin atesini sözleri süratle diğer köylere de yavıltıyor. Onu, yalnız gençler değil, fakat tecrübeli ihtivarlar da dinlemeğe geliyor ve önünde hovun eğiyorlardı.

Daha ilk vaızlarda, Sevh Mansurun, onun hedef ve maksatlarını parlak bir surette ifade eden sözleri dinleyiciler üzerinde derin bir iz bırakıyor. Tam

manasile bir ahlâk nümunesi olan Şeyh Mansur, her Kafkasylıdan, her şeyden evvel temiz bir hayat sürmesini istiyordu. Sonra, İslâm dini ile tezat teşkil ettiği için, kanlı intikamın aleyhinde bulunan Şeyh Mansur ümanizmi müdafaa ediyordu. Fakat, onun vaizlerinin esas noktasını, mukaddes savaş -Gazavat- ilân ederek vatan ve İslâm dini uğrunda mücadele teşkil ediyordu.

Şeyh Mansurun sözleri dinleyicilerin kalbinde geniş akisler bırakıyor, şöhreti en uzak mahallere kadar yayılıyordu. Daha aynı 1785 yılı mart ayında, Rus generali tümgeneral Peutling kendi amirlerine şöyle bir rapor gönderiyor:

"Sunş nehri arkasında, Aldı köyünde, halkı kendisine itaatte mecbur eden bir kâhin türemiştir. Mümaileyh kayıplarından haber verdiğini iddia etmektedir."

Kısa bir zaman sonra Şeyh Mansurun vaizleri semere vermeğe başladı. Vladikafkas kalesinden, odun tedariki için küçük bir Rus müfrezesi ormana çıktımı, her seferinde bir kaç Rus askeri kayboluyor ve kışlaya dönmüyordu.

Bunun üzerine general Peutling, Şeyh'in yakalanması için bir emirname nesrediyor. Fakat dağlıların arasında, Şeyh Mansuru haince vakalayacak ve gâvurlara teslim edecek kimse çıkmıyordu. Bilâkis, bazen teker teker, bazan bütün bir köy halinde toplu olarak Şeyh Mansurun yanına büyük bir arzu ile gelen dağlılar, sadakatla hizmet etmeğe hazır olduklarını kadim silâhları üzerinde yemin ediyorlardı.

Aldı köyü, askerî bir karargâh halini almıştı. Karargâhın başında tecrübeli bir kumandan değil, fakat Allah tarafından gönderilmiş bir rehber bulunuyordu. Bu vaziyet toplananların kalbini

zafer imanile dolduruyordu. Ve 26 Mayıs 1785 de, iki top ve süvarî kıt'asile takviyeli Rus Astrahan alayı Aldı üzerine yürüyünce, Şeyh Mansurun idarese altında ilk çarpışma vukubuluyor.

Savaş neticesinde Aldı köyü tamamen tahrip oluyor. Fakat bu, Rusların galibiyetine delâlet etmez. Bilâkis Ruslar, ciddi bir hezimetle uğruyorlar. Astrahan alayı tamamen bozguna uğruyor ve savaş meydanında 300 den fazla ölü ve 200 esir bırakıyor.

Şeyh Mansurun kıt'aları süratla ve teşkilâtli bir şekilde hareket ediyorlardı; onlar sanki ruzgârın kanatları üzerinde hareket ediyor ve hiç beklenmedik yerlerden birden bire meydana çıkıyorlardı.

Düşmanı kovalayan Şeyh Mansurun kıt'aları, 15 Haziranda Kızlar şehrine vanaşiyor ve şiddetli savaşıardan sonra, Kızlar'ın 5 kilometre mesafesinde bulunan ve Kafkasya askerî hattının en iyi tahkim edilmiş noktalarından birini teşkil eden Kargin mahallini zapt ediyorlar. Kızlar şehri tehlikeli günler geçiriyor: ağustos ayı başında tuğgeneral Leontiyev, Şeyh Mansurun mütemadiyen takviye aldığına dair rapor göndermeğe muvaffak oluyor.

19—20 Ağustosta, Şeyh Mansur Kızlar'ı zaptetmek için ikinci bir tesebbüse geçiyor; emri altında savaşan bir kaç bin kişi aslanlar gibi döğüşüyorlar, fakat bu tesebbüs de akamete uğruyor. Mükemmel silâhlı Rus ordusunun üstünlüğü Kafkasvalıların cesaretini kırıyor ve Şeyh Mansur 22 Ağustosta bütün kıt'alarıyla dağlara çekiliyor.

Şimdi Şeyh Mansur için ağır günler başlıyor. Onun kıt'aları, daha dün, mukaddes savaş mefkûresi ile yanıyorlardı;

onlar mutlak zafere inanıyor ve ilk muvaffakiyetlerden sonra, mağlûbiyeti beklemiyorlardı. Fakat maalesef mağlûbiyet günü yaklaşıyordu.

Şeyh Mansur, yavaş-yavaş, ordusu üzerindeki nüfuzunu kaybediyor ve bir çok kimseler Rus sürülerini akınından korkarak, Şeyh Mansurun küt'alarını bırakıyor ve köylerine dönüyorlardı. Diğer taraftan dostları tarafından da terk edilen Şeyh Mansur, etrafında yalnız düşman hissediyordu. Fakat bütün bu müşküller onun iradesini sarsmadığı gibi, kendi nefesine olan itimadını da kaybettirmiyor. Uzun zaman bundan sonraki hattı hareketini etraflica düşünen Şeyh Mansur, plânlarının güçlü günü müdrik olduğu halde, muvaffak olacağına kat'î surette kani bulunuyordu.

1785 yılı aralık ayında, Nogayları da Rusyaya karşı ayaklandıracağı ümidinde bulunan Şeyh Mansur faaliyetini Kumuk bölgesine naklediyor. O burada artık yalnız değil, yanında sadık arkadaşı, Kabartay hanlarından Tala Han da vardır. Tevekkeli değil, Rus hükûmeti Tala Han'ın başını getirene büyük mükâfat vereceğini ilân etmişti. Fakat dağlıların arasından hain çıkmıyordu ve hiç bir kimsenin düşmanın vaadettiği parada gözü yoktu.

1786 yılında, Şeyh Mansur, Çeçenler ve diğer Kafkasyalılardan, küçük köylerden ikişer, büyük köylerden onar muharip ve ayrıca her evden, ordunun ihtiyacı için 60 akçe para talep ediyor.

Şeyh Mansur tekrar, Kafkasyanın istiklâli için destanlar yaratmağa ve kan dökmeğe hazır olan ordusunun başına geçiyor. 18 Nisan 1786 da Şeyh Mansur Kızlar şehrinin askerî kumandanına şöyle bir mektup yazıyor:

"Bununla size bildiriyorum ki, aramızda harp hali vardır. Bundan dolayı her iki taraf ölümler ve esirler verecektir. Esirlere kıymet biçmeyi kabul eder misiniz? Bizler, Kumuk, Çeçen, Kabartay kadıları, bu hususta mütabıkız."

Şeyh Mansur mektubuna boşuna cevap bekliyordu. Düşman muhabereye girişmek değil, vahşetler yapmağa hazırlanıyordu. 7 Ağustos 1786 da Rus orduları kumandanı baron Knorring şöyle rapor veriyordu:

"Kuma nehri vadisine gönderilen süvari alayları dün ve bugün Abaza taraflarını atlarıyla gıgneyerek hububatı imha ediyorlardı. Bu şekilde imha edemedikleri hububatın bakiyesini yakmak için tümgeneral Atamanov'a emir verdim."

Şeyh Mansurun durumu gün geçtikçe güçleşiyordu. İtimatları sarsılan dostları tekrar onu terk ediyorlardı. Onun en yakın arkadaşlarından Kabartaylı Tala Han ile Kumuk Çopap dahi onu terkmişlerdi.

Şeyh Mansur, buna rağmen, daha bir yıl Ruslara karşı mukaddes savaşa devam ediyor. 1787 yılı yazında Şeyh Mansur bir toplantı tertip ederek Rus ordusunun ileri hareketini durdurmak için, yeni bir ordu teşkilinde ısrar ediyor; 3 Temmuz 1787 yılında memleketini terkederek Kuban arkası bölgesine geçiyor.

Şeyh Mansur burada da boş oturmuyor. Çerkes ve diğer Kafkasyalı hemfikirleriyle muhabereye girişiyor ve mütemadiyen savaşa devam edilmesi hususunda ısrar ediyor. Aynı yılın 20—22 eylülünde Kuban arkası ve Nogay muhariplerinin başına geçen Şeyh Mansur Urup ve Labo nehirleri arastn-

daki bölgede Ruslarla tekrar savaşa tutuşuyor, fakat mağlûp oluyor.

Aynı yılın Ekim ayında Urupa nehri civarında ikinci defa mağlûbiyete uğrayan Şeyh Mansur Anapa'ya geçiyor ve Rusların 1791 yılında zaptettikleri Anapa'nın mukavemet ettiği son güne kadar Ruslara karşı mücadeleye devam ediyor. Kanlı muharebelerden sonra Anapa'ya girmeğe muvaffak olan general Gudoviç orduları tarafından ele geçirilen Şeyh Mansur, Petersburga gönderiliyor.

Şeyh Mansur bütün sorgu müddetince cesaret ve haysiyetle hareket ediyor ve hâlâ eski Petersburg arşivlerinde muhafazla edilmekte olan şahsı hakkındaki ifadelerinde ısrarla şöyle diyor:

"Ben ne emir ve ne de Peygamberim ve hiç bir zaman böyle bir iddiada bulunmadım. Fakat fikirlerimi ve hayat tarzımı bir mucize telâkki ederek, bana bu sıfatları takan halka da mani olamazdım."

Ve nihayet facia, Şeyh Mansurun kürek cezasına mahkûm olduğu rütubetli Şişelburg kalesinde sona eriyor. Tavan

altında, bir yerlerde bulunan hüçüçük dört köşeli pencereden daima alçak bulutlarla kaplı kurşunî yabancı bir gökyüzü görünüyor. Bu gökyüzü hiç de Aldi'nin gökyüzüne benzemiyor. O kadar alçaktır ki, nerede ise Kafkasyanın en yüksek tepesi ona dokunacaktır.

Kartalların diğer kuşlara nazaran hususiyetleri şundadır ki, onlar hiç bir zaman kafese alışamıyorlar. Süratle gözlerinin parlaklığını kaybeden kartallar çok çabuk ölüyorlar.

Şeyh Mansur gibi, mücadele için yaratılan kartal tabiatlı insanlar da ya muzaffer veya yok oluyorlar. Onlar için başka bir akıbet mevzu bahis değildir. Fakat öldükleri zaman bile, mücadeleyi tamamlamakla tavzif edilmiş bulunan ahtadlarını, başladıkları mücadeleyi bitirmeğe çağırarak yaşamağa devam ediyorlar.

Şeyh Mansurun mezarının nerede olduğunu bilmiyoruz ve nasını hiç bir zaman bulamayacağız. Fakat onun, daima coşkun Sunş nehrinin kıyılarında başladığı davayı bitirmek boynumuzun borcudur.

Kafkasya, kolhozları nasıl karşılamıştı?

Yazan: V. Nuh-oğlu

"Sosyalizmin, ziraat sahasında, yüzde yüz gerçekleşmesi" diye ilân edilen kolhozlar, kurucusu Stalin'in ölümünden ve koruyucusu Beria'nın "temizlenmesinden" sonra resmen tasfiyeye tâbi tutulmuştur. Moskovada yayınlanan resmî tebliğe göre bu kolektif çiftlikler iflâs etmiştir. İtiraf edildiğine göre köylüyü teşvik edecek hiç bir şey mevcut

olmadığından, hayvancılık sahası da dahil, bu müesseselerde istihsal düşmekte devam ediyormuş ve bundan böyle hususî mülkiyet esası üzerine idare olunan çiftliklere ehemmiyet verilecekti...

Yâni, ailesine, mülkiyet ve şahsî teşebbüs zihniyetine, hür ve serbest çalışma ananesine ve münhasıran kendisi

için çalışma ananesine sadık kalan köylünün 23 yıl süren şiddetli mukavemeti karşısında, Sovyet hükûmeti kollektivizmden ric'at etmek zaruretini duymuştur. Buna benzer bir ric'at 1921 de de yapılmıştı. "Askerî komünizmin" vücade getirdiği tahribat ve yıkılan çar derebeylikleri yerinde kurulan kızıl feodalizm, köylüyü pasif mukavemete sevk etmiş ve memleketi umumî bir kıtlık ve açlık sefaleti istilâ eylemişti. Kendisinin olmayan tarlalarda çalışmaktan imtina eden köylüyü ekin ekmeğe teşvik için, Lenin kısaca "NEP" adı altında tanıyan "Yeni İktisadî Siyaset"ini ilân eylemişti. Muvakkat bir zaman için olduğu kabul edilen bu "NEP"e, "teneffüs devri"de deniliyordu. Fakat bu "teneffüs devri"nin yalnız dahili değil, harici bir cephesi ve hedefi de vardı. Dünya umum efkârının kendi aleyhinde ayaklandığını gören kızıl vahşet rejimi, demokratlaşmaya doğru bir değişme yoluna girdiği hakkında bir kanaat uyandıracak, medeniyet dünyasının mukavemetini gevşetecek ve "kapitalist dünyasını" içinden yıkmak için, medenî milletler manzumesine katılacaktı. Moskova bu taktik manevrasında muvaffak dahi olmuş ve kızıl vahşet rejimi büyük devletler tarafından bu "NEP" devrinde tanınmıştı. Büyük devletlerin tastik ve tanınma fermanını elde ettikten sonra, "hukuken müstakil bir devlet" haline gelen Moskova dahilde yeniden serbestçe harekete başlamış ve milyonlarla köylüyü imha etmek suretile kollektif ziraat usulüne geçmişti. Köylünün toprak ve ziraat vasıtaları üzerindeki mülkiyet hakkı elinden alınmış, serbest teşebbüs hakkı refedilmiş, mahsullerini devlete teslim eden köylü bir köle sürüsü haline gel-

mişti. Fakat kızıl cellâtlar buna kolay kolay muvaffak olamamışlardı. "NEP" devri yalnız bolşevikler için değil, köylü için dahi bir "teneffüs devri" olmuştu. Mülkiyet ve şahsî teşebbüs zihniyet ve ananesinin bilhassa kuvvetli olduğu Rus olmayan memleketlerde, o cümleden Kafkasyada, "NEP" devrinde kendisini toplamış olan köylü, millî mukaddesatını ve hür hayat tarzını korumak için silâha sarılmış ve şiddetli mukavemete başlamıştı. 1929-1933 yılları Kafkasyanın esaret ve istilâ rejimine karşı ayaklandığı yıllardır. Merkezi Azerbaycan olmak üzere 1929 da başlayan bu silâhlı mukavemet 1933 yılına kadar, fasılasız olarak devam etmiştir. 1930 yılının mayıs ayında Azerbaycan komünist partisinin Bakû'de toplanan X. kurultayı, aynı yılın haziran ortalarında, Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan komünist partilerinin Tifliste toplanan müşterek kongreleri ve haziranın sonlarında Moskovada in'ikat eden Sovyetler Birliği komünist partisinin XVI. kongresi, hep bu mesele ile, Azerbaycanda kollektifleştirme hareketine karşı devam eden silâhlı mukavemetle meşgul olmuştur. Bu kongrelerde Azerbaycan komünistlerine karşı şiddetli hücumlar yapılmış, bu komünistlerin mukabil hücumlarına rağmen, Azerbaycan komünist partisinin iflâsı ve tasfiyeye muhtaç olduğu kabul ve ilân edilmiştir.

Maveray-i Kafkasya Federal Hükûmetinin reisi Eliava "vaziyetin çok gergin olduğunu ve eşine Sovyetler Birliğinin hiç bir bölgesinde tesadüf edilmeyecek derecede tehlikeli olduğunu" tebarüz ettiren raporunda şunları söylüyordu:

"— Gürcüstanda umumiyetle intizar

vaziyeti vardır. Tiflis vilâyetinin Türklerle meskûn kısmında ise vaziyet ağırcadır. Ermenistandaki durum daha karışıktır; bilhassa Zengezur, Delican ve Loru-Bambak kazalarının hali fenadır. En fena durum ise Azerbaycandadır: Nahçıvan, Zakatala ve Şeki bölgeleri isyan hareketi ile çalkalanmaktadır. Karabağ ve Gence vilâyetleri de öyledir. Her yerde köylüler yüze durmuşlar...

Sovyet işgal kuvvetine ve onun vahşetlerine karşı devam eden isyan, ahalinin bütün tabakaları ile Kafkasyanın bütün milletlerini birleştirmişti.

Bu hâdiseden dehşet duyan Eliava diyordu ki:

"Orta halli köylüleri kendi nüfuz ve tesiri altına almadıkça, kolçomak denen zümre kendi başına pek de tehlikeli değildir. Fakat köylülerin fakir ve orta halli kitlelerini bu kolçomak zümresine karşı koymak için biz maalesef çok az çalışmışızdır."

Eliava sözlerine şunları ilâve etmişti:

"— Köylerde, hali hazırda, papas, molla, menşevik, daşnak, müsavatçı, ittihatçı ve saire gibi bütün Sovyet aleyhdarları arasında şayanı hayret bir birlik vardır."

"... Onlar diyorlar ki: Kur'an ile Incil arasında bir fark olmadığı gibi, Ortodoks kilisesiyle Grigoryan kilisesi arasında da fark yoktur. Ve neticede görüyorsunuz ki, Nahçıvanda Türk asilerinin başında bir Ermeni papas duruyor, Daralagez de ise Ermenilere Türk kumanda ediyor."

Mukavemetin ne kadar geniş ve Moskova için tehlikeli bir mahiyet arzettiğini Eliava'nın aşağıdaki sözleri de açık gösteriyordu:

"— Unutmayalım ki, Azerbaycan bütün Kafkasya ve bütün Sovyetler Birliğinin pamuk üssüdür. Azerbaycan petrolunun ve Azerbaycan hayvancılığının ehemmiyeti ve rolü büyüktür. Sovyet cephesi burada yarılırsa bunun başka cephelere de tesiri muhakkaktır."

Bu kadar şümüllü ve geniş bir hareket halini alan isyanın mesuliyeti paylaşılırken, Azerbaycan komünistleri ile Eliava arasında şiddetli münakaşa cereyan etmiştir. Ona demişler ki:

"— Şimalî Kafkasyada yapılan kollektivize tecrübesinden sonra aynı usulde Azerbaycanda da tatbikat yapılmasını emreden merkez olmuştur. Binaenaleyh mesuliyet ona aittir."

O yılın Tiflis ve Bakû gazetelerinde tafsilâtile çıkmış olan bu münakaşa ve müzakereler arasında Şimalî Kafkasyaya ait küçük bir işaret, isyan hareketinin bütün Kafkasyayı istilâ etmiş olduğunu gösteriyordu.

Kollektivize hareketine karşı Azerbaycanda ve bütün Kafkasyada baş gösteren isyan ve mukavemet hareketi dünya matbuatına ve Milletler Cemiyetine de aksetmişti. Hareketin böyle bir mahiyet alması Moskovayı şiddetli ve kanlı tedbirler almağa sevk ediyordu. Azerbaycan asileri üzerine sevk edilen Kafkasyalı kıt'alar kurşun atmaktan imtina ediyorlardı. O yıllarda Kerenski'nin kopardığı bir feryada göre asilerin attığı kurşunlar da, muhtelif kıt'alarda, yalnız Rusları öldürüyormuş... Kerenski'nin "Dni" gazetesi, asiler ile Kafkasyalı askerler arasında bir anlaşma olduğuna işaret etmeğe çalışıyordu. Azerbaycan asilerine karşı tank ve tayyare sevk edilmmişti... Ve bugün iflâsı

ilân edilen bu kollektif ziraat müesseseleri, Kafkasyada, işte bu tarzda "gerçekleşmiş" bulunuyordu... Fakat bu "gerçekleşme" mukavemetin durduğunu ifade etmezdi. Mukavemet ara vermeden bu güne kadar devam etmiştir. Mülkiyetine, hürriyetine ve istiklâline sadık Azerbaycan köylüsü, Kafkasyanın diğer milletleriyle birlikte, kolhozları hiç bir zaman benimsememiştir. Ve bugünkü iflâs keyfiyeti bu mukavemetin

bir neticesidir. Sovyetler için yeni bir "teneffüs devri" ve yeni bir "NEP" olduğuna şüphe olmayan bu "ric'at" hâdisesi, Malenkov'un umumî "barış taarruzundan" bir halkadır. "NEP" devrinde olduğu gibi şimdi de hem dahildeki iktisadî buhrandan kurtulmak, hem de "kapitalist ablukası"nı yarmak, Moskovanın hedefini teşkil etmektedir. Bize düşen vazife bu ric'at ve "teneffüsten" azamî faydayı sağlamaktır.

Sovyetler Birliğinde ÇEKA memurlarının yetiştirilmesi

Yazan: M. Nevruz

Uzun süren vatandaş savaşı ve vatandaş savaşından sonra "halk düşmanlarının" ÇEKA (gizli polis teşkilâtıdır) tarafından merhametsizce katliâmı neticesinde, Sovyetler Birliğinde, 1920 yıllarında, kimsesiz ve öksüz çocuklardan müteşekkil koca bir ordu teşekkül etmişti. Ebeveynleri vatandaş savaşında telef olan veya temerküz kamplarına gönderilen bu çocuklar o yıllarda Sovyet hayatında muazzam sosyal bir belâ halini almıştı. Bunlar, yazısız fakat sağlam ve sert iç "kanunlarile" ayrı bir kabile, ayrı bir kast teşkil ediyorlardı. Bu kanunların esaslarını, bir taraftan fevkalâde bir iç tesanüt, birbirine yardım hissi ve verilen söze sadakat, diğer taraftan, kendilerinden olmayan bütün insanlara, bütün dünyaya karşı kin ve husumet hisleri teşkil ediyordu. Bu bedbaht çocuklar, tam manasile, "ateş ve su çemberinden" geçmişlerdi. Bunlar tren tamponlarında bütün memlekette seyahat ediyor, kışın soğuk gecelerinde

yağmur borularında, yığınlar içinde barınıyor, aç kalıyor, donuyor ve gittikçe artan tehevvürle hayattan ve insanlardan daha fazla nefret ediyorlardı.

Kanlı çekistler (gizli polisler) işte bu çocukların arasından kendilerine yarar elemanlar ve halefler seçiyorlardı. Zaten tehevvür içinde bulunan bu gibi öksüz çocuklar, ÇEKA'nın, insan ruhunu büsbütün sakatlayan hususî okullarına gönderiliyor ve orada hususî metodlarla sistematik bir surette insanî hisleri öldürülerek bu sefer cemiyetin muayyen bir "sınıfına" karşı, onlarda daha fazla nefret hissi körükleniyordu. Ve neticede bu gibi öksüz çocuklardan en gaddar çekistler yetiştiriliyordu.

Bu yazı, "komünizm kuruluşunun" bu gibi üç kurbanına tahsis edilmiştir. Bunların nasıl yetim kaldıklarını, nasıl "yeniden terbiye edildiklerini" ve nasıl çekist olduklarını, bu yazının sahibi yakından takip etmek imkânını bulmuştur.

Bunlar, bir Şimalî Kafkasya köyünde doğmuş, Bulat, Arşak ve Dogoday isminde üç çocuktur.

Bulat yedi yaşında iken annesini kaybediyor. Babası da 1923 yılında, "sosyal-tehlikeli unsur" sıfatıyla, bir müddet sonra tahammül edemeyerek öldüğü, Sibiryaya sürgün ediliyor.

Arşakın ebeveynleri 1921 yılında hüküm süren açlıktan ölüyorlar; kendisini himayesine alan teyzesi de, keza bir müddet sonra ölüyor; çocuk sekiz yaşında iken kimsesiz ve yetim kalıyor.

Dogoday ise, ÇEKA memurlarının, gûya aksi inkılâpçılara intisap ettikleri için kurşuna dizdikleri ebeveynlerini kaybettiği zaman 6—7 yaşlarında bulunuyordu.

Bütün köy halkı bu yetim çocuklarla ilgilenerek, münavebe ile onlara bakıyorlardı. Ebeveynleri, halkın nefret ettiği ÇEKA'nın kurbanları oldukları için, çocuklara herkes acıyor, sempati besliyordu. Çok zeki ve sihatli bulunan çocuklarda Kafkas aile terbiyesinin bütün vasıfları bulunduğu için, köylüler onlara daha fazla alâka gösteriyorlardı.

Fakat geçim şartları gittikçe ağırlaşıyordu. Aileler kendi nafakalarını güç temin etmeğe ve o nispette üç yetimin de vaziyeti ağırlaşmağa başladı. Fakat bunu rağmen herkes imkân nispetinde onlara yardıma devam ediyordu.

1923 yılında, çocuklar hiç bir iz bırakmadan kayboldular. Bütün araştırmalara rağmen onları bulmak imkânı olmadı. Bazıları, onların bir kazaya kurban gittikleri, diğerleri de kimsesiz çocuklar ordusuna katılarak, diyar diyar dolaşmağa çıktıkları hakkında tahminler yürütüyorlardı.

Aradan yıllar geçti. Kaybolan çocuklar artık unutulmağa başladı.

1930 yılında kollektifleştirme münaşebetiyle Şimalî Kafkasyada umumî ayaklanma vukubuldu. Asi halk kıt'aları kolhozları tahrip, mallarını yağma ediyor ve ellerine geçen partilileri, milisleri ve yüksek sovyet memurlarını aman vermeden öldürüyorlardı. Asiler bazen bir çok meskûn yerleri ihtiva eden koca bölgeleri işgal ederek oranın hâkimi mutlakı oluyorlardı.

Halkın ayaklanmasından endişe duyan Sovyet hükûmeti, isyanı bastırmak için büyük askerî kuvvetler seferber etmek mecburiyetinde kaldı. Neticede isyan bastırıldı ve kitle halinde tevkifat başladı. Bütün hapishaneler hıncınc dolmuştu. İşte bu sıralarda, hapishanelerden birinde bizim köyden tevkif edilenler Bulatı, Arşakı ve Dogodayı gördüler ve tanıdılar. Onlar da mevkıflar arasında bulunuyorlardı.

Bazıları, onların da ÇEKA tarafından tevkif edildiklerini merhamet hissile söylüyorlardı. Bir kısmı da, onların tevkifinde hiç bir sebep görmedikleri için, ÇEKA ya mensup oldukları ve mevkıfların sırlarını öğrenmek üzere, hapishaneye mahsus gönderildikleri mütalaasında bulunuyorlardı.

İkinci tahmin daha doğru çıktı. Bir kaç zaman sonra, onların nasıl kayboldukları, ne şekilde tedrisat gördükleri ve nasıl Çekist oldukları meydana çıktı.

Meğer çocuklar kendiliklerinden hiç bir yere gitmemişler, onları, çocuk ruhlarını sakatlamakla meşhur K. Tihonov isminde mütehassis bir ÇEKA memuru kandırarak yanına almış ve herkesten tecrit etmişti. ÇEKA terbiyecisi, onlara bir kaç yıl müddetle hem okuma yazma öğretmiş, hem de onlardan iyi bir

ÇEKA memuru yetiştirmek için, nazarı ve tatbiki dersler vermişti. ÇEKA memurlarının bu metotlarını, her nasılsa bir gün ağzından kaçırarak, yazı sahibine çocuklardan Arşak bizzat kendisi anlatmıştır.

Tecrübeli ÇEKA memuru K. Tihonov "nazarı" derslerde talebelerine şöyle diyordu:

"Siz, bizim yüksek Komünist partisinin öğrencilerisiniz. Parti sizin istikbalinizi düşünüyor, partiye ve hükûmete faydalı elemanlar olmanız için sizi talim ve terbiye ediyor. Partimizin ve sosyalist kuruluşunun başlıca düşmanları olan kapitalistler, mülkdarlar ve aksi inkılâpçılar aynı zamanda sizin de düşmanlarınızdır. Ebeveynlerinizi öldüren ve sizi yetim bırakan onlardır. Partinin ve hükûmetin düşmanları henüz tamamen imha edilmemişlerdir. Onlar, muhtelif maskeler altında, Sovyet hükûmetine ve Sovyet hükûmetinin sizin gibi genç müdafilerine karşı sinsi sinsi mücadele yapıyorlar. Onlar ilk fırsatta sizi parçalamağa hazırlanıyorlar. Sizin birinci vazifeniz, içinizde ve kalbinizde onlara karşı olan nefret hissini takviye etmek ve onların merhametsizce imhası için iradenizi kuvvetlendirmektir. Tekrar ediyorum, onlar sizin şahsî düşmanlarınızdır. Sizin ebeveynlerinizi bunların öldürdüklerini hiç bir zaman unutmamalısınız."

"Nazarı" derslerdeki bu gibi mukaddeme ile müvazi olarak, K. Tihonov suçluların sorgusu zamanında, çocukları sık sık kendi yanında bulundurarak, nasıl sorgu yaptığına ve suçlulara nasıl muamele ettiğine dikkat etmelerini tenbih ederdi. Ondan sonra, Tihonov, öğrencilerinin ne dereceye kadar usullerini benimsediklerini, her yaptığı hare-

ketin maksat ve manasını doğru kavrayup kavramadıklarını yoklardı.

Tihonov, gençlerin artık kâfi derecede nazarı ve tatbiki dersleri ve sorgu tekniğini öğrendiklerine kanaat getirdiği zaman, müstakbel üç genç ÇEKA memuruna bir mevkufun sorgusunu yapmalarile vazifelendirdi. Bu sözüm ona mezuniyet imtihanı idi.

Kendisine Sovyet hükûmetini devirmek suçu isnad olunan mevkuf, cılız ve hasta bir ihtiyâr idi. Terbiyeci Tihonov, suçluyu müstakbel ÇEKA memurlarına teslim ettikten sonra, yandaki odaya geçerek, açık kapıdan sorguya nezaret ediyordu.

Bulat ilk sorgusuna şöyle başladı:

— "Siz bütün aksi inkılâpçılar gibi bir alçaksınız. Bunu kat'î olarak biliyoruz. Siz Sovyet hükûmetini devirmek için gizli bir teşkilât kurmuş bulunuyorsunuz. Siz aynı zamanda babalarımızın ve annelerimizin de katilisiniz. Sovyet hükûmetine karşı işlediğiniz bütün cinayetleri itiraf ediniz!"

Ve aynı zamanda, yavaş yavaş korkudan titreyen ihtiyara yaklaşan Bulat onu bir yumrukla yere serdi. Bu korkunç istintak çok uzun sürdü. Fenalık geçiren ihtiyar güc nefes alıyor ve adeta boğulacak gibi oluyordu. Nihayet güc belâ şöyle dedi:

— "Müsaade ediniz çocuklar"...

Her üç genç müstantik bir ağızdan: "Biz senin için çocuk falan değiliz. Sen bizim ebeveynlerimizin katilisin. Mafî konuş ihtiyar köpek!"...

İhtiyar şöyle devam etti:

— "Ben sizi çok iyi hatırlıyorum. Ben aynı zamanda, bulunduğumuz bu bodrumda babalarınızın ne zaman ve nasıl kurşuna dizildiklerini de hatırlıyorum. Onları kurşuna dikenler, sizin bu-

gün taşıdığınız üniformanın aynısını taşıyorlardı. Babalarınızı ben değil, onlar öldürdüler ve sizi yetim onlar bıraktılar. O zaman isimleriniz Bulat, Arşak ve Dogoday idi. Şimdi sizi nasıl çağırıyorlar bilmiyorum. O zaman sizin birinizi ben, diğerlerinizi de başkaları himayemize aldık. Sonra siz kayboldunuz. Ben akıbetiniz hakkında çok merak ederek, sizi çok aradım. Sizi bulmak ve evime getirmek istiyordum. Ve işte şimdi hayalim hakikat oldu. Sizi sağ, salim ve sihatli görüyorum. O zaman beni de babalarınız gibi kurşuna dizeceklerdi, fakat onlara nazaran ben daha genç, daha kuvvetli çıktım ve yakamı kurtarmak imkânını buldum. Fakat şimdi . . .”

İhtiyar birden bire yere yuvarlandı. Yandaki odadan fırlayan Tihonov, ihtiyarı bir yumrukla yere sermişti. Tihonov aynı zamanda şöyle bağıırıyordu:

— “Alçak herif kurtulamayacağını anlayınca, uydurduğu hikâye ile, sizde merhamet hissi ve şüphe uyandırmaya çalıştı. Şunu iyice bilmelisiniz ki, ÇEKA memurları düşmana karşı merhametsiz ve gaddar olmalıdırlar. ÇEKA memurları, partimizi ve hükümetimizi kapitalistlerden ve aksi inkılâpçılardan korumak ve müdafaa etmek için kalpleriyle değil, soğuk mantıkla hareket etmelidirler!”

Tihonov bu hâdiseye rağmen talebelerinin ilk başlangıcından memnun kalmıştı. O onları bilhassa, sosyalizm kuruluşu için Sibiryada mecburî hizmetlerde bedava olarak çalışacak kimselerin tedarikinde aksaklık olmaması için, halk arasında itham edici “materyalların” toplanmasında ve jurnalcılık kısmında yerleştirmişti. Gençler bu sahada fevkalâde kabiliyet gösterdiler. Onlar,

kurbanlarını mesul etmek için, gayet ustalıkla hareket ediyor, tam zamanında açık pencerelerin yanı başında bulunuyor ve istifade edebilecekleri bütün cümleleri ve kelimeleri kaydediyorlardı. Hiç bir şey bulamasalar bile, daha evvel kararlaştırılmış kurbanlar hakkında materyal imal etmeği de gayet iyi beceriyorlardı.

Gençlerin bu “faaliyeti” halkın arasında dehşet uyandırıyor. Halk onların hususî makineler icat ettiğinden ve her tarafı kapalı evlerde konuşulanları bile uzak mesafelerden kaydettiklerinden bahsediyordu.

Bir müddet sonra genç ÇEKA memurlarını kolhozlara gönderdiler. Onların faaliyeti neticesinde, kolhozcular biribiri ardından kaybolmaya başladılar. Kaybolanların Sibiryaya, mecburî iş kamplarına sürgün edildikleri sonradan anlaşıyordu.

ÇEKA reisi onlara şu talimatı vermişti:

“Sibiryada büyük sosyalizm inşaatında çalışmak için işçilere ihtiyaç vardır. Bundan dolayı, sosyal-yabancı kimseleri meydana çıkarmak ve Sibiryaya sürmek gibi büyük ve karışık bir işle vazifelendirilmiş bulunuyoruz.”

İşte bu talimata uyarak hareket eden bu üç bedbaht Kafkasyalı, ÇEKA ordusuna alınan binlerce diğerleri gibi, büyük bir gayretle çalışıyorlardı.

Şimalî-Kafkasyanın Osetin bölgesinde, vazifelerini muvaffakiyetle tamamlayan bu üç genç, Moskovada meşhur Lubyanka hapishanesinde çalışmak üzere oraya gönderildiler. Onların Kafkasyadan Moskovaya kadar katettikleri yol, binlerce kurbanlarının cesetleri ve kanlarıyla dolu idi. Fakat onların Moskovadaki memuriyetleri uzun sürmedi.

Moskovadaki sert iklimi nazarı itibara almayarak, bir ÇEKA memurunun cenaze merasimine hafif Kafkas elbisesiyle iştirak eden Arşak soğuk alıyor ve kısa hastalıktan sonra ölüyor.

Büyük ölçüde milli çetelerin faaliyetinde bulunduğu Tacikistana, GPU (ÇEKA'nın sonraki ismidir) nun hususî şubesine tayin edilen Dogoday, bir çeteciye takip ederken pusuya düşürülüyor ve çeteciler tarafından kurşuna diziliyor.

Moskovada hususî kurs gördükten sonra, "sosyal-yabancı unsurların" bakiyesini imha etmek için tekrar Kafkasyaya, Osetin bölgesine gönderilen Bulat

verilen vazifeyi büyük gayret ve gaddarlıkla ifa ediyordu.

Bir gün bir kolhozu teftiş eden Bulat, alay olsun diye mahalle kilisesinden sökülerek kolhoz tavlası kapısının üzerine dikilen bir istavroz görüyor. Istavroza sinirlenen Bulat emrindeki askarlere makineli tüfek ateşile istavrozun devrilmesini emrediyor, kendisi de tavlaya giriyor. Genç Bulat tavladan çıktığı bir sırada isabet alarak devrilen istavroz, onun kafasına rastlayarak parçalıyor ve derhal ölümünü intaç ettiriyor.

Her üç bedbaht genç işte bu suretle cinayetlerinin cezasını çekmiş bulunuyorlar.

Bolşevizmden Kurtarma Amerikan Komitesinin tebliği

New-York, 27 Ağustos 1953

1951 yılında kurulan Bolşevizmden Kurtarma Amerikan Komitesi, teşekkülü tarihinden itibaren, bolşevizme karşı mücadeleye daha tesirli iştirak edebilmeleri için Sovyetler Birliği emigrasyonunun demokrat ve esas kuvvetlerine mütemadiyen yardım etmek gayesini gütmüştü. Amerikan Komitesi iki yıldan fazla bir zamandan beri, en mesul ve en ehemmiyetli Rus ve Rus olmayan siyasî gruplarının, bolşevizm aleyhdarı faaliyetlerinde birbirleri ve Amerikan Komitesi ile işbirliği yapabilecekleri bir takım prensiplerde anlaşmaya varmaları için, aralarında cereyan eden müzakereleri sabırla teşvik etmişti.

Müzakere ve müşavere seyri esnasında, mütenakız noktayı nazarların uz-

laşması hususunda ve işbirliği esaslarının tanzimi işinde çok ehemmiyetli ilerleme kaydedilmişti. Amerikan Komitesi ta başlangıçtan beri, yukarıda mevzu bahis gayeye ulaşmak işinde emigrasyonla verimli işbirliği yapabilmek için, mesul Amerikan çevrelerinin ehemmiyet verdikleri bazı ana prensiplerden mühim olarak hareket ediyordu. Amerikan Komitesi, şimdiki Sovyetler Birliğini teşkil eden toprakların devlet şekli ve müstakbel strüktürü meselesinin, serbest oy vermek imkânını elde ettikten sonra, ancak bu toprakların sakinleri tarafından halledilebileceğini düşünmekte ve bunun için, bu meselenin şu veya bu ayrı bir grup veya emigrasyonun bir kısmı tarafından teklif edilen hal şeklini desteklemek taahhüdünde bulunmayı reddetmektedir. Amerikan

Komitesi, onun yardım ettiği faaliyet idaresinde, hiç bir mülteci parti veya grubun hâkim rol oynamaması lâzım geldiğinde ısrar ediyordu. Ve nihayet, Amerikan Komitesi, sebatla, emigrasyon arasındaki muhtelif demokrat unsurlarının daha geniş mümessilliklerini, bolşevizme karşı mücadelede birleştirmeyi hedef ittihaz etmişti.

1952 yılı ekim ayında 4 Rus ve 5 Rus olmayan millî teşekkülü, siyasî plâtfonı hususunda anlaşmaya vararak Bolşevizm Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi kurdular. Amerikan Komitesi derhal, bu Merkezi destekledi ve, onun, emigrasyonun daha heybetli bir organı haline gelmesi için, yeni grupların kabul edilmesi ümidini izhar etti. Fakat 1953 yılı haziran ayı başında, Merkeze bir kaç mühim teşekkülün alınmasına dair müzakereler cereyan ettiği sırada, bir taraftan 3 Rus ve 1 millî, diğer taraftan 4 millî ve 1 Rus teşekkülü olmak üzere, Koordinasyon Merkezi birbirine zıd iki gruba ayrıldı. Bîlâhare, birinci grup (bu arada bu gruba dahil bir Rus teşekkülü de ikiye bölündü) 7 başka teşekkülle birleşerek kendini "Bolşevizm Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi"nin devamı olduğunu ilân etti. Bu arada ikinci grup, Koordinasyon Merkezi ile müzakerelerde bulunan millî teşekküllerle müşterek plâtfonı hususunda anlaşarak, "Milletlerarası Bolşevik Aleyhdarı Koordinasyon Merkezi" ismini alacak olan yeni bir teşkilât kurmak için, onlarla müştereken bir Komite vücade getirdi. Koordinasyon Merkezinde vukua gelen parçalanmadan sonra, tek bir cephe kurmak yolundaki müşküllere bir hal çaresi bulmak maksadile, Amerikan Komitesi, bu muhtelif grupları bir araya

getirüp müzakereye girmelerini temin etmek için mükerrer teşebbüslerde bulunmuştur.

Mühim bir zaman devresi zarfında, Amerikan Komitesinin bu teşebbüsleri devamlı muvaffakiyetsizliğe uğradığı için, Amerikan Komitesi yakın arıde bir tek emigrasyon cephesinin kurulmasına ümit olmadığını itirafıtan başka bir çare kalmadığını kabul etmek zorunda kalmıştır. Amerikan Komitesinin kanaatine göre, emigrasyonu hakkile temsil etmeyen her iki grubun mevcudiyeti, bolşevizme karşı tesirli mücadelenin yapılmasına yardım etmiyor. Bunun için Amerikan Komitesi, ilk Koordinasyon Merkezinin bütün üyelerine, aralarındaki ihtilâfları halletmedikleri ve bir tek merkezin kurulması hususunda anlaşmaya varmadıkları taktirde, emigrasyonun demokrat kuvvetlerinin işbirliğini kolaylaştırmak maksadile Amerikan Komitesinin yaptığı yardımın 31 ağustostan itibaren kesileceğini haber vermek zorunda kalmıştı. Böyle bir anlaşmanın ademî mevcudiyeti dolayısıyla Amerikan Komitesi maatteessüf yardımını kesmek mecburiyetinde kalmıştır.

Esef edilecek nokta şudur ki, emigrasyonun siyasî kuvvetleri kendi iç ihtilâflarını bir tarafa bırakmak ve Kremline karşı müşterek bir cephede birleşmek basiretini gösterememiştir. Bolşevizm aleyhdarı faaliyet için, daha müsaıt zaman nadiren zuhur etmişti. Sovyet rejimi iktidar mücadelesi yüzünden sarsıntılar geçirmektedir; esir memleketlerindeki memnuniyetsizlik ve kargaşalıklar, şimdiye kadar misli görülmemiş ölçülere çıkmıştır. Emigrasyon, bu hal ve vaziyette, eğer kendi kuvvetlerini birleştirmeye hazırsa, Sovyetler Bir-

liğinin müstebit rejimine kudretli darbeler indirmek için hakikî potansyel imkânlarla sahip bulunmaktadır. Bu kritik durumda emigrasyonun birleşmek hususunda gösterdiği iktidarsızlık, ancak emigrasyon arasına anlaşmazlık ve nifak sokmak isteyen Kremlin'in bu yoldaki gayretlerine yardım edecek ve emigrasyona, bolşevizmden istihlâs mücadelesinde yapmağa lâyık olduğu ve bunun için kendisinde müstesna doneler bulunduğuna o rolü yaptırmayacaktır.

1 Mart 1953 de "Kurtuluş" radyosu Sovyetler Birliği halklarına ümit ve hürriyet mesajları göndermeğe başlamıştır. Radyo, bu faaliyetinde Koordinasyon Merkezinin işbirliğine ve yardımına mazhar olmuştur. Amerikan Komitesi emigrasyonun bütün üstün kuvvetlerinin radyoya iştirakini arzuladığı için, bu yolda mevcut teşekküllerin mümessillerinin işbirliğini memnuniyetle karşılayacaktır.

Amerikan Komitesi, emigrasyona, kendi pozisyonunu açıkça izah etmek için bu tebliği neşretmektedir. Şimdiki gruplar bolşevik aleyhdarı mücadelede kuvvetlerini birleştirmek hususunda anlaşmaya vardıkları taktirde, Amerikan Komitesi yeniden maddî yardımda bulunacaktır. Amerikan Komitesi emigrasyonun siyasî teşekkülleriyle işbirliği yapmağa hazırdır, fakat bu işbirliği ancak karşılıklı teşriki mesafesi esası üzerinde kurulmalıdır. Amerikan Komitesi bolşevizme karşı mücadeleyi desteklemeğe devam etmek niyetindedir.

AMERİKAN KOMİTESİNİN TELEGRAFI

München, 25 Ağustos 1953

Sayın Bay Navasardiyan,

Amiral Stevens beni, size şunu tebliğe memur etmiştir:

Müteaddit defalar izah edildiği gibi, Amerikan Komitesinin, 11 kuruldaki müteşekkil ne Rus merkezini (Bolşevizm Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi), ne de "Milletlerarası Bolşevik Aleyhdarı Koordinasyon Merkezi"ni tanımasına imkân yoktur. Bunun için Amerikan Komitesi millî teşekküllerin (Paris Bloku) "Milletlerarası Bolşevik Aleyhdarı Koordinasyon Merkezi"nin kurulması çalışmalarına devam edüp etmemeleri hususunda hiç bir pozisyon alamayacaktır.

Amerikan Komitesi, yakın atide, kendi faaliyetini herkesçe malûm hedeflerine varmak için çareler ve yollar aranmasına hasredecektir. Fakat biz, Rus çevrelerinin halihazırda aldıkları pozisyon dolayısıyla, bu araştırmadan yakında netice alınabileceğini zannetmiyoruz. Yukarıda zikredilenleri nazarı itibara alan Amerikan Komitesi, Paris Bloku mümessillerinin Münih'te daha fazla kalmalarının gerek onlara, gerekse Amerikan Komitesine bir fayda getirceğinden şüphe etmektedir.

Biz bütün Paris Bloku mümessillerinden şuna inanmalarını rica ediyoruz ki, onların işbirliği yapmak için gösterdikleri arzuyu takdir ediyor ve bizimle teması muhafaza etmelerini istiyoruz.

Amerikan Komitesi tarafından girilen araştırmanın en mühim noktası, radyo da dahil, bolşevik aleyhdarı mücadelesi için, bir çok millî teşekküllerden istifade etmek imkânının bulunmasıdır.

Biz halihazırda, her hangi bir mülteci teşkilâtına ne yardımda ve ne de "Kurtuluş" radyosunda çalışmak vaadinde bulunamıyorsak da, eğer bize radyo çalışmaları için yüksek ihtisas sahibi

kimselerin listesini vermek lûtfunda bulunursanız çok minnettar oluruz.

Şahsen size, Bay Navasardiyan, müşterek işimizde Amerikan Komitesiyle yaptığınız teşriki mesaf için teşekkür ederim.

Saygılarımla
Isaac Pach

Amerikan Komitesi siyasi
şube müdürü

"BİRLEŞİK KAFKASYA": Bolşevizmden Kurtarma Amerikan Komitesine ait yukarıda zikredilen iki vesika, iki yıldan beri etrafında çok gürültü koparılan ve kurulması için sayısız dolarlar sarfedilen Bolşevizm Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi'nin faaliyetinin tatil edildiğini resmen teyit ediyor. Başka türlü de zaten olamazdı.

Bir taraftan ayaklarından sosyalist külünü silmek ve müfrit Rus milliyetçiler cereyanının başına geçmek kararını vermiş olan Kerenski-Melgunov tipinde büyükrusyacı şovenler, diğer taraftan ise, her türlü tavize giden, fakat kendilerini sadece "rusyalı" addetmek istemeyen gayri Rus halkların millî teşekkülleri bulunuyorlar.

Amerikan Komitesi Bolşevizm Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezine yaptığı yardımı kesmiş ve Merkezin Münih'te işgal ettiği binayı boşaltmasını talep etmiştir.

Bugün, emigrasyonu temsil etmek iddiasında bulunan iki grup vardır: 1) Kendilerini "kanunî" Bolşevizm Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi ilân eden Kerenski grubu ile Rus "siolidaristler" teşekkülü, 2) Gayri-Rus teşekkülleriyle beraber Bolşevizm Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi'nin çoğunluğunu teşkil eden ve halen Paris Bloku ile birleşerek Millerlerarası Bolşevik Aleyhdarı Koordinasyon Merkezi'ni kurmak tasavvurunda olan Nikolaevski'nin başında bulunduğu Rus liberaller grubu.

Şunu kaydetmek gerektir ki, Kafkasya İstiklâl Komitesi bütün bu müzakerelere iştirak etmemiştir.

Gazetelerden anlaşıldığına göre, Kerenski, Amerikan Komitesi hakkında memnuniyetsizliğini ifade eden resmî beyanatlarda bulunmuş ve Amerikan Komitesi şöyle dursun, fakat aynı zamanda, umumiyetle Amerika ile de alâkayı kesmekten bahsetmektedir. Bu beyanatlarda megalomani kokusu vardır. Rusya cumhurbaşkanı olmayup, hükümlerliklerini tekrar elde etmeğe çalışan millerleri Rusya içinde muhafaza ederek eski Rusyayı yeniden ihya etmek tasavvurunda bulunan bir emigrasyon kanadının mümessili bulunan Kerenski, Amerikanın kendisiyle, müsavî haklara sahip bir kimse ile konuştuğu gibi konuşması lâzım geldiğini iddia etmektedir.

"Birleşik Kafkasya", Kafkasya milletlerinin bolşevik boyunduruğundan halası ve Azerbaycan, Ermenistan, Gürcüstan ve Şimalî-Kafkasyadan müteşekkil Kafkasya Konfederasyonunun kurulması uğrunda mücadele etmektedir.

MUHTELİF HABERLER

BERİAYA KARISI İHANET ETMİŞTİR

Berlin, 5. 9. 53. Batı Berlinde intişar eden "Der Abend" gazetesinin haber verdiğine göre, Beria kendi karısının ihanetine uğramıştır. Gazete, Berianın karısının, kocasının tevkifini icabet-tiren sırları Malenkova verdiğini iddia etmektedir. Bu rivayet, peyk memleketlerinin Moskovada bulunan bazı diplomatlarından intişar etmektedir. Karakteristik olan şudur ki, Malenkov Berianın karısını tevkif etmemiştir. İskandinav memleketlerinin birinin diplomatı, Beria tevkif edildikten 5 gün sonra, Berianın karısını Moskovadan 500 kilometre mesafede bulunan Vologda şehrinde görmüş ve onunla konuşmuştur. Madam Beria gezintiler yapmakta ve kendisini gayet serbest hissetmektedir.

BERIA MALENKOVA ATEŞ ETMİŞ

"Sosyalistiçeskiy Vestnik" dergisi (No. 7—8) Gürcüstandan gönderilen aşağıdaki mektubu neşretmiştir:

"Beria, 25 Haziranda, hiç bir ihtiyar tedbiri almadan geldiği, Sovyetler Birliği Komünist Partisi İcra Komitesi prezidyumunun toplantısında tevkif edilmiştir. Toplantıda, Beria evvelâ Molotov ile Bulganin tarafından hücumla uğramıştır. Bunlar vesikalar ibraz ederek Beriayı açıkça darbeyi hükûmet ve Malenkova suikast hazırlığı ile itham etmişlerdir. Beria, yalnız Molotov ve Bulganin tarafından hücumla maruz kaldığı müddetçe pek de müteessir olmuyordu. Fakat münakaşa esnasında, o zamana kadar Berianın tarafını iltizam eden Malenkov ile Mikoyanın Mo-

lotovu destekledikleri anlaşılınca vaziyet değişti. Bu ihanet Beriayı o kadar heyecanlandırdı ki, kendisine hâkim olamayan Beria tabancasına sarılarak Malenkova ateş etmiş, fakat isabet ettirememiştir. Prezidyumun diğer azaları Berianın üzerine atlayarak tabancasını elinden almışlar ve onu, Beria'nın tevkifi plânından haberi olarak bitişik odada kendi sadık adamlarıyla oturan ve müdahale etmek için işaret bekleyen, Kruglov'a teslim etmişler. Bu tarihten itibaren Beria artık güneş yüzü görmemektedir."

BERIANIN KAÇIŞINA DAİR SANSASYONEL HABER

Münih radyosu ve 21 tarihli Alman "Abend Zeitung" gazetesi United Press ajansının, gûya halen bitaraf bir memlekette bulunan ve Amerika Birleşik Devletlerinden siyasi melce hakkını almağa çalışan, Berianın kaçışı hakkındaki sansasyonel haberini yayınlamışlardır.

Bunu söyleyen Amerika Senato komisyonu âzâlarından Mac Carty ilâve etmiştir ki, Amerikan istihbarat ajanları Berianın ve onunla birlikte kaçan bir kaç yüksek devlet memurlarının firarları hakkında haberdar edilmişlerdir.

Yine aynı kaynaktan haber verildiğine göre, Beria, Amerdikaya geldikten sonra, başkan Eisenhower, muavini Nixon ve Senato komisyonu azası Mac Carty ile Moskov komünistlerinin hazırladıkları dünya suikastı teferruatı hususunda görüşmek arzusunu izhar etmiştir.